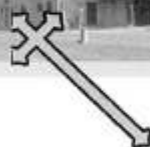

De Drie Goddelijke Deugden

Ravels ■ Weelde ■ Poppel

TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDEKRING

NICOLAUS POPPELIUS

Jaargang 9, nr. 33: september 2004

Heemkundekring Nicolaus Poppelius Ravels-Weelde-Poppel

Adres: Torenstraat 12, 2381 Weelde

Bankrekening: 733-3522204-67

Lidmaatschap: inclusief abonnement op "De Drie Goddelijke Deugden": 16 euro

BESTUUR:

Voorzitter	Laurent Woestenburg,	Beatrijs van Nazarethlaan 2,	2382 Poppel	014/656993
Ondervoorzitter	Marc Van Gorp,	Grote Baan 97,	2380 Ravels	014/656905
Secretaris	Ria Verheyen,	Welvaartstraat 14,	2300 Turnhout	014/421839
Penningmeester	Agnes Luyten,	Berkenlaan 91,	2380 Ravels	014/658346
Leden:	C De Kinderen,	Vooreel 61,	2380 Ravels	014/655030
	Jos Nooyens,	Overbroek 15B,	2382 Poppel	014/658636
	Frans Slegers,	Steenweg op Weelde 60,	2382 Poppel	014/655751
	Paul Van Baelen,	Straatakkers 4,	2381 Weelde	014/657315
	Peter Van Baelen,	Weeldestraat 35,	2381 Weelde	014/655161
	Frans Van Tigchelt,	Otterstraat 6,	2300 Turnhout	014/426453
	Jos Verhoeven	Koning Albertstraat 87	2381 Weelde	014/656198
	Marc Vermeeren,	De Meerkens 10	2382 Poppel	014/658838
	Magda Vloemans,	Turnhoutseweg 2,	2381 Weelde	014/655156
	Marinus Willems,	Weeldestraat 154,	2381 Weelde	014/655728

REDACTIEADRES:

Marc Vermeeren	De Meerkens 10	2382 Poppel	014/658838
----------------	----------------	-------------	------------

Voor informatie in verband met de inhoud, vormgeving of verschenen teksten kan u steeds terecht op het redactieadres (marc.vermeeren@pandora.be). Wenst u een tekst of een idee voor publicatie aan te bieden, dan kan u dat ook steeds doen bij een van de bestuursleden.

VOORRADIGE PUBLICATIES:

Boek "De Drie van het Noorden"	5 €
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5 + "De Drie van het Noorden"	25 €
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5: per jaargang	6 €
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5: per los nummer	1,75 €
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 6 en 7: per jaargang	12 €
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 6 en 7: per los nummer	3 €
Verjaardagskalender	6 €
Videoband "Leven in Weelde"	18,5 €

ARCHIEF/MUSEUM:

Raadpleging van het archief kan slechts na afspraak met Marc Vermeeren (014-658838) of tijdens de openingsuren van het museum. Voor groepsbezoeken kan men afspreken met Laurent Woestenburg (014-656993). Het museum is open elke laatste zondag van de maand van 14 tot 17 uur (behalve in december).

WEBSITE:

<http://users.skynet.be/Ravels-Weelde-Poppel>

Inhoud

1. Concretisering van verantwoordelijkheden	blz.1
2. Erfrente	blz.4
3. Het Kaartboek van Averbode (1650-1680)	blz.5
4. De Parachutagepleinen	blz.10
5. Op bezoek bij Poliet Mangelschots te Ravels	blz.10
6. Laurent Peeters, een man uit Weelde	blz.14
7. Zuster Malachie: Theresia Van Loon	blz.17
8. Een Poppelaar in Rome: Adrianus Eligius Paaps	blz.18
9. Een missionaris onder de koppensnellers: Pater Clé	blz.21
10. Toen ik nog misdienaar was	blz.24
11. De dagboeken van Maria Pijnenborg (2)	blz.25
12. Esbeek en de Pilotenlijn	blz.27
13. Schenkingen aan ons museum en archief	blz.30

Concretisering van verantwoordelijkheden Heemkundekring Nicolaus Poppelius

Na ampel beraad heeft het bestuur een hele reeks verantwoordelijkheden vastgelegd. U vindt daarvan hieronder een schematisch overzicht. Als u contact zoekt met een specifieke vraag, een probleempje, een voorstel, een suggestie of wat dan ook, dan dient u in de hieronder volgende schematische samenvatting na te gaan met wie u dat het best doet. Stelt u vast, dat u zelf ook best zou passen in een werkgroep, neem dan contact op met een bestuurslid. Het schema heeft immers tot doel de kring met zijn vele functies optimaal te laten renderen. Aarzel dus niet om contacten te leggen.

1. BESTUUR

1. Samenstelling bestuur

Zie binnenzijde omslag. Personen op wie we een beroep kunnen doen voor actieve medewerking: Kris Van Gils, Jos Bols en Frans Boeren.

2. Verantwoordelijkheden van bestuursleden

Organisatie van lezingen	Laurent Woestenburg
Organisatie van uitstappen	Marinus Willems
Organisatie van en deelname aan tentoonstellingen	Het bestuur
Organisatie van wandelingen	Agnes Luyten
Organisatie van fietstochten	Frans Boeren
Ledenwerving, correspondentie i.v.m. lidmaatschap	Het bestuur
Contacten met scholen	Magda Vloemans
Fotograaf van de kring	Marinus Willems

3. Externe contacten en deelnemingen

Verbond Antwerpen	Agnes Luyten - Jos Nooyens
Cultuurraad	Laurent Woestenburg (vervanger: Marc Van Gorp)
Gemeentebestuur	Jos Nooyens, Marc Van Gorp, Laurent Woestenburg
Pers	Laurent Woestenburg

Samenwerking met andere kringen
Milieuraad
De Wouwer: programmatie, lokalen (ook elders)
Bibliotheek
V.V.V.
Wie vervangt wie?

Afspreken in het bestuur
Het bestuur
Agnes Luyten
Laurent Woestenburg
Agnes Luyten
Titularissen zorgen zelf voor vervanging

2. TIJDSCHRIFT

Redactieleden: Louis Schats, Marc Vermeeren, Laurent Woestenburg, Jos Nooyens, Marc Van Gorp, Marinus Willems, Paul Van Baelen.

Eindverantwoordelijke (inhoud, vormgeving)
Evaluatie vorm en inhoud
Abonnementenbestand en verzendingen
Ruilabonnementen
Uitdragers

Marc Vermeeren, Laurent Woestenburg.
De redactie
Agnes Luyten
Agnes Luyten
Ravels en Oud Tu. : Agnes Luyten
Ravels-Eel : Stan De Kinderen
Turnhout en Weelde-Statie: Ria Verheyen
Weelde: Magda Vloemans en Marinus Willems.
Poppel: Jos Nooyens, Louis Moonen, Wies Van Beurden
Agnes Luyten
Jos Nooyens, Marc Van Gorp, Marinus Willems

Postverzendingen
Foto's

3. MUSEUM

Werkgroep: Frans Van Tigchelt, Laurent Woestenburg, Jos Bols, Marinus Willems, Marc Van Gorp en Jos Nooyens, Magda Vloemans, Paul Van Baelen

Eindverantwoordelijke (beheerder)
Uitbreiding
Inhoud beperken, selecteren en ordenen
Ophalen van stukken

Laurent Woestenburg , Jos Verhoeven
Marc Van Gorp, Jos Nooyens, Laurent Woestenburg
De werkgroep
Ravels: Marc Van Gorp, Weelde: Marinus Willems, Poppel: Jos Nooyens.
Redactie
De werkgroep
Frans Van Tigchelt
Het bestuur
Laurent Woestenburg, Jos Bols
Magda Vloemans

Communicatie(o.a.voor opname in tijdschrift)
Inventarisatie en benoeming op kaartjes
Restauratie materiaal
Organisatie van permanentie
Ontvangst van groepen
Onderhoud

4. FOTOARCHIEF

Beheer (Ravels, Weelde, Poppel)
Werkgroep
Opsporen en verzamelen in mappen
Kopieën maken (scannen)
Codering
Inventarisatie in PC
Identificeren van mensen
Digitaal fototoestel

Marc Van Gorp, Marinus Willems, Jos Nooyens
De 3 beheerders en Marc Vermeeren
De beheerders
Marc Vermeeren
De 3 beheerders en Marc Vermeeren
De 3 beheerders en Marc Vermeeren
De beheerders
Marinus Willems en Marc Vermeeren (met eigen fototoestellen)

5. BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Verantwoordelijke
Werkgroep

Marc Vermeeren
Laurent Woestenburg, Marinus Willems, Marc Vermeeren,
Louis Schats, Jos Bols, Chris Van Gils

1) Boeken en tijdschriften:

Aankopen
Registratie in PC
Plaatsing en handhaving van orde in boekenkasten
Uitleendienst
Samenwerking met gemeentelijke bibliotheek?

Het bestuur
Marc Vermeeren
De werkgroep
De werkgroep
Laurent Woestenburg

2) Archief van de kring:

Beheer
Inhoud: geschreven documenten, publicaties,
het tijdschrift, videobanden, foto's
Registratie en bewaarsysteem

Marc Vermeeren
De werkgroep
De werkgroep

3) Historisch archief:

Beheer
Papieren documenten in museum: inventarisatie
en bewaarsysteem
Parochiearchieven: inventarisatie en bewaarsysteem
Doodsprentjes en overlijdensberichten: veilig
bewaren en toegankelijk voor raadpleging.

Marc Vermeeren
De werkgroep
De werkgroep
Kris Van Gils

6. WEBSITE

Beheer
Webmaster
Werkgroep

Beslissingen

Marc Vermeeren
Marc Vermeeren
Louis Schats, Laurent Woestenburg, Marc Vermeeren, Jos
Verhoeven, Brecht Van Baelen.
De werkgroep

7. GENEALOGIE

Beheer
Correspondentie en beantwoording vragen
Leden werkgroep

Beslissingen

Louis Schats
De werkgroep
Jos Bols, Chris Van Gils, Agnes Luyten, Marc Vermeeren,
Louis Schats.
De Werkgroep

8. ONDERHOUD KAPELLEN

Nieuwkerk
Beekseweg

Jos Heykants
Julia Leemans

door Louis Schats

Eeuwigdurende rente

Wanneer wij geld nodig hebben, stappen wij naar de bank en lenen geld tegen een bepaalde rente. In de Middeleeuwen was de situatie anders. De Kerk ging fel tekeer tegen zogenaamde woekerrenten, d.w.z. leningen waarbij de verlener meer geld terugvroeg dan hij uitgeleend had. Om dit verbod van de Kerk te ontduiken, maakte men bij leningen gebruik van rentevestigingen. Wanneer iemand (de schuldenaar), die eigenaar was van een onroerend goed, geld nodig had, leende hij van iemand (de schuldeiser) geld in ruil voor een jaarlijkse opbrengst van dit onroerend goed. De schuldenaar betaalde de schuldeiser dus jaarlijks een zeker bedrag (rente) voor de som geld die hij ontvangen had. De rente die de schuldenaar betaalde, werd gekoppeld aan een onroerend goed dat als onderpand (waarborg) gold voor de schuldeiser. Anders gezegd: de rente werd gevestigd op een onroerend goed. De rente kon gevestigd worden in geld of natura (vaak een bepaalde hoeveelheid rogge). In het Weelde van de 16e eeuw kwamen beide vormen voor. Voor de schuldeiser (degene die jaarlijks de rente ontving) was de rentevestiging een winstgevende zaak. De rente werd eeuwigdurend geheven zodat, zelfs nadat de geleende som was terugbetaald, de rente overgedragen kon worden op zijn erfgenamen en nakomelingen.

De betekenis van het onderpand

Een wezenlijk element in de overeenkomst tussen schuldenaar en schuldeiser was de vestiging van de erfrente op een bepaald onroerend goed (onderpand). Het onroerend goed wordt in de schepenakten nauwkeurig omschreven. De naam wordt genoemd, het gehucht waarin het ligt en de situering ten opzichte van de omliggende panden. Wanneer een schuldenaar naliel de jaarlijkse rente aan de schuldeiser te betalen, kon dit uitmonden in een gerechtelijke procedure, waarbij het onderpand in beslag werd genomen. Belangrijk evenwel is dat de schuldeiser daarbij enkel aanspraak kon maken op het onderpand (waarop de rente gevestigd was) en niet op het ganse bezit van de schuldenaar. Het pand speelde dus een belangrijke rol

in de rentevestiging. Voor de schuldeiser was het van groot belang dat de waarde waarop de rente gevestigd was in overeenstemming was met het verstrekte kapitaal. In de overeenkomst tussen schuldenaar en schuldeiser werd daarom onder meer aangegeven of er nog andere rentes op het pand gevestigd waren en zo ja, welke en voor welk bedrag. Bovendien werd standaard opgenomen dat het pand niet met meer lasten bezwaard was dan de genoemde. Als het pand door de schuldenaar verkocht werd, nam de koper alle lasten op het pand mee en was dus voortaan verplicht de erfrente aan de schuldeiser te betalen.

Kwijting

Aanvankelijk kon de rentevestiging niet verbroken worden. De schuldeiser kon zijn uitgeleend kapitaal niet teruggeisen en de schuldenaar was verplicht de jaarlijkse rente te blijven betalen. Na de dood van de schuldenaar en schuldeiser ging de rente over op hun erfgenamen en nakomelingen. In deze situatie kwam verandering op het einde van de veertiende eeuw. Vanaf die tijd werden steeds meer renten gevestigd op basis van aflosbaarheid. De reden hiervoor was dat de schuldeiser veel meer baat had van de overeenkomst dan de schuldenaar. Aangezien de vestiging eeuwig was en niet aflosbaar, ontving de schuldeiser namelijk veel meer dan het oorspronkelijk geleende kapitaal. De schuldenaar moest immers de rente blijven betalen. De onaflosbaarheid van renten vormde ook een obstakel bij de verkoop van onroerend goed. Wanneer een bepaalde persoon bijvoorbeeld een stuk grond kocht, kocht hij ook de renten die daarop gevestigd waren en stond hij in voor de jaarlijkse betalingen ervan. Voor de nieuwe eigenaar betekende dit een belemmering bij verdere verzwaring en ook een waardevermindering van het door hem gekochte pand. Vanaf de 14e eeuw werd het mogelijk de rente af te kopen, te kwijten. Aan het einde van de overeenkomst werd dan het kwijtbedrag genoemd en soms ook de kwijtingstermijn. Het kwijtbedrag was natuurlijk afhankelijk van de geleende som en de hoogte van de rente.

Anthonis Peter Scats

In de onderstaande overeenkomst is Anthonis Peter Scats de schuldenaar die een som geld leent van Peter Matheus Zannen en hem daarvoor jaarlijks een erfrente gaat betalen van drie Rijnlandse gulden en tien stuivers. De rente komt ten gunste van het kind, genaamd Jannen, dat Peter Matheus Zannen verwekt heeft bij Cathelijn Molenpas en moet door Anthonis Peter Scats ieder jaar met Maria Lichtmis betaald worden. De overeenkomst is voor de schepenen afgesloten op 19 januari 1563. De rente wordt gevestigd op een *“een stuck erffs geheten den Cuijlbocht”*. De Cuijlbocht ligt op de Groes onder Weelde en grenst in het oosten aan Cornelis Peter Scats (de broer van Anthonis Peter), in het westen aan Peter Adriaen Aerlmans, in het zuiden aan Michiel van Aerl en in het noorden aan de verkoper (van de erfrente) en dat is Anthonis Peter Scats. Op het onderpand is al een rente gevestigd van twee Rijnlandse gulden en twaalf stuivers ten gunste van Michiel van Aerl. De genoemde Anthonis verklaart het erfonderpand te *“claeren ende te waeren”* (vrij van verdere lasten) en de genoemde Peter Zannen wordt daarin *“geërft ende gevest”*. De erfrente is te kwijten met vijftig Rijnlandse gulden en de verschuldigde jaarlijkse rente op het moment dat het kind van Peter Zannen tot de huwelijks staat of zijn mondige dagen zal zijn gekomen.

Bijzonderheden

Het komt nooit voor dat de som geld die gekocht (geleend) wordt, in de overeenkomst genoemd wordt. Meestal worden er formuleringen gebruikt die de betekenis hebben van *voor een som geld die de partijen samen overeengekomen zijn*. De for-

mulering die in onderstaande akte gebezigd wordt, komt regelmatig terug: *“legittime vendidit pro somma plene soluta”* (wettelijk verkocht voor een bedrag dat reeds betaald is). Een ander opvallend punt is het feit dat voor de betalingsdag vrijwel altijd Maria Lichtmis wordt gekozen.

De tekst

“Anthonis Peter Scats legittime vendidit pro somma plene soluta Peteren Matheus Zannen tot behoiff van zijner kint Jannen verweckt bij Cathelijn Molenpas drie Rijns gl ende thien stuyvers jaerlijcxer ende erffelijcker rente den gulde ... Verschijnende ende te betalen al jaer op onser liever vrouwe dach lichtmisse. In goede Op ende vuyt een stuck erffs geheten den cuijlbocht gelegen aen die groese onder Weelde oisten aen Cornelis Peters Scats westen Peter Adriaen Baerlmans zijden Michel van Aerl ende noirden aen des vercopers met twee Rijns gl ende XII st sjaers vervuijgaende aen Michiele van Aerl ende daer mede geloift Anthonis voirss deser erffonderpant voirs te claeren ende te waeren goet ende wel te maeken ende te hauden voir die drie Rijns gl ende XII st jaerlijcxer rente voirss op hem ende zijne goeden hebbende ende vercrijgende ende is halmelinghe daer aff vertegen ende Peter voirs is daer inne geerft ende gevest bij de vonnis tot behoiff als voir actum ut supra. Te quijten met vijftich Rijns gl ende verschenen rente xen als dit kint sal comen tot houwelijcken staet off zijnen mondige dagen zoo zal Anthonis gehouden zijn te.. geven hem die penningen ende dies moet hijt hem een jaer te voeren op seggen.” De akte is opgemaakt voor de schepenen op 19.1.1563

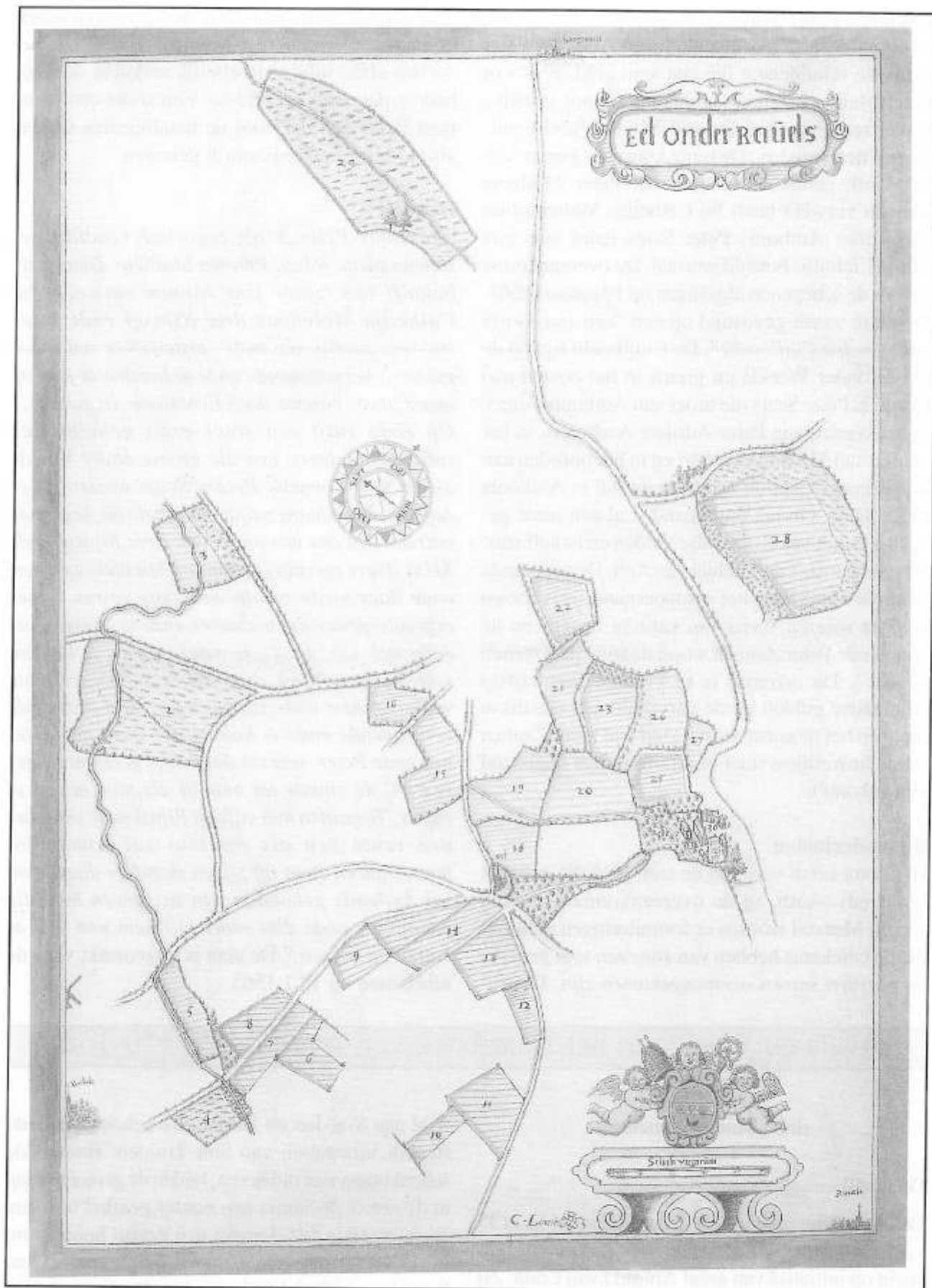
Ravels en Weelde in het Kaartboek van Averbode (1650-1680)

door Marc Vermeeren

De abdij

De Norbertijnenabdij van Averbode werd in 1135 vanuit de Sint-Michielsabdij van Antwerpen gesticht op initiatief van graaf Arnold I van Loon. Zij was gelegen op de grens van het graafschap Loon en het hertogdom Brabant. De eerste monniken vestigden zich rond een bestaande kapel, toege-

wijd aan Sint-Jan de Doper, die behoorde aan de Benedictijnenabdij van Sint-Truiden. Hoewel de schenkingen niet uitbleven, leidde de gemeenschap in de eerste decennia een eerder penibel bestaan. Toch bereikte het domein een eerste hoogtepunt in de veertiende eeuw onder de abten Jan van Rotselaar (1289-1303) en Jan Beckers (1311-1354). De eerste crisis deed zich voor tijdens de vijftiende eeuw, toen de kloostertucht verslapte en

De kaart van Ravels-Eel (1650)

vele bezittingen vervreemd werden. De godsdiensoorlogen van de zestiende eeuw brachten de ondergang van de abdij nabij en de kloosterlingen moesten zich noodgedwongen elders vestigen. In 1604 kon de kloostergemeenschap, na een ballingschap van vijftientwintig jaar, de abdij opnieuw betrekken. De interne discipline en het materieel welzijn werden hersteld onder Matthijs Valentijns (1591-1635), Nicolaas Brosis (1635-1647) en Servaas Vaes (1647-1698) die opdracht gaf om het kaartboek samen te stellen.

De opdrachtgever van het kaartboek

De opdrachtgever van het kaartboek was prelaat Servatius Vaes van Averbode (1608-1698). Hij was afkomstig uit Herk-de-Stad. Hij werd in 1627 te Averbode geprofest en studeerde in 1635-1636 te Leuven. Hij werd tot abt gekozen op 8 augustus 1647. De eerste jaren van zijn lange abbatiaat -hij overleed op 17 januari 1698 op negentigjarige leeftijd- werden gekenmerkt door onrust en beroering. Oorlogsomstandigheden dwongen de religieuzen meermaals om de abdij aan plunders over te laten en in één van de refugies een veilig onderkomen te zoeken. Dat belette hem niet om het herstel van de abdij, dat was ingezet onder zijn voorgangers Mathias Valentijns en Nicolaas Brosis krachtig verder te zetten. De verdiensten van Servaas Vaes liggen vooral op het materiële vlak. Discipline en spiritualiteit kregen meer aandacht onder zijn beide voorgangers.

De auteur van het kaartboek

De vervaardiger van het kaartboek was de landmeter en architect meester Cornelis Lowis, die zich in zijn lange carrière vooral ten dienste van de abdij van Averbode stelde. Een bescheiden, maar onmisbare medewerker was de minderbroeder Jan vander Borcht of a Castro, die als tekenaar en cartograaf in opdracht van de abdij van Averbode werkte. Hij tekende de titelbladzijden en is vermoedelijk ook verantwoordelijk voor de prachtige figuratieve gezichten op dorpen en steden, die op elke kaart terugkomen. Op initiatief van het Rijksarchief te Brussel werd het kaartboek van Averbode gepubliceerd door Herman Van der Haegen, Jean-Marie Duvosquel, René Laurent en Eduard Van Ermen in de reeks "Cartografische en Iconografische bronnen voor de geschiedenis van

het landschap in België" (Brussel, 1997, 192 blz)

Ravels

Meer dan vijftig pachthoeven zijn ooit in het bezit van de abdij van Averbode geweest en één van hen was de pachthoeve te Ravels-Eel waarvan wij de kaart hierbij afbeelden.

Weelde

Het kaartboek telt zesentwintig kaarten van de pastoorsgoederen in de parochies, die door Averbode werden bediend. Dit parochiedomein (waaronder dus ook Weelde) werd gevormd in de eerste twee eeuwen na de stichting van de abdij. Wie daarover meer wil lezen, kan dit doen in het boek "Weelde Toen en Nu" (1982) waarin de kerkgeschiedenis van Weelde uitgebreid wordt beschreven.

De cartografische voorstelling

Het kaartboek bevat geen legende. Die is overbodig, want dankzij de gedetailleerde figuratieve uitvoering van de kaarten en de verklaringen in de bijbehorende leggers, worden alle afgebeelde objecten duidelijk geïdentificeerd. Het grondgebruik wordt aangeduid met behulp van picturale en figuratieve elementen. Drie randkleuren vormen de grondtoon: blauw voor wateroppervlakken, groen voor weiland en geel voor akkers, moerasen en bossen. Met figuratieve toevoegingen worden de klemtonen gelegd: de akkers zijn geel gearceerd. Heide wordt aangegeven door golvende streepjes op een bruine achtergrond. Kreupelhout (schaarbos) en bossen worden respectievelijk door cirkelvormige struikjes zonder stam en door bomen met een stam voorgesteld. Ook de materialen die voor de gebouwen aangewend zijn, worden door kleurverschillen van elkaar onderscheiden. Eenvoudige lemen, okerkleurige boerenhuizen met een witte strobedekking, enkel voorzien van een rode bakstenen schoorsteen, steken fel af bij de stenen gebouwen, die we vooral in de steden en in de dorpskernen aantreffen. Rood wijst op baksteen, natuursteen wordt grijs weergegeven, blauwe daken zijn met schaliën bedekt.

Legende bij de kaart van Ravels-Eel (1650)

1. 't Broeck, 2. 't Broeckx heyvelt, 3. Den houtersem bemt, 4. 't Hoogh heyvelt, 5. Den

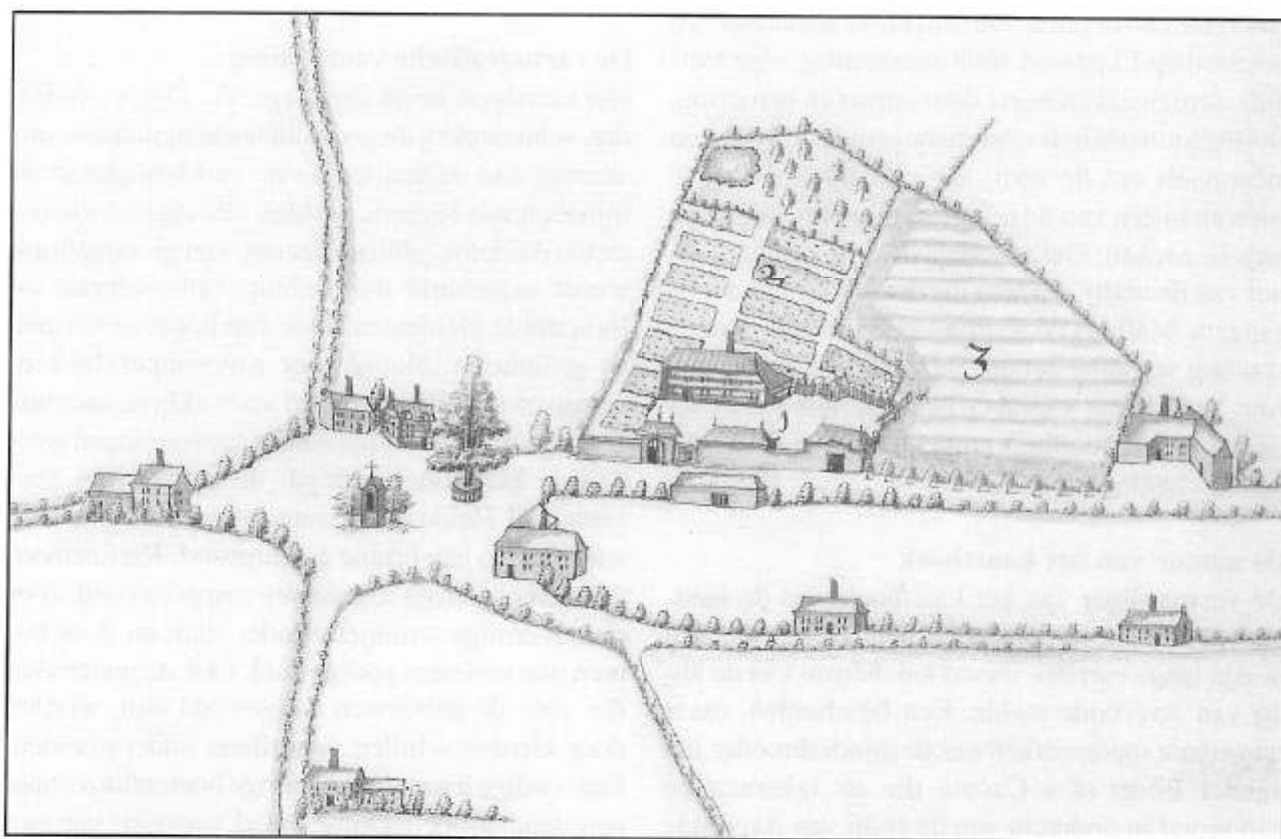
voortbemt, 6. Den terfacker, 7. Den kleynen voortacker, 8. Den grooten voortacker, 9. Den hooghen wegh, 10. 't Steert landt, 11. den boschacker, 12. den Schoenmaker, 13. 't groot cappelcelandt, 14. 't kleyn cappelcelandt, 15. Den Vekenbocht, 16. Den distelhoff, 17. de cappelheyde, 18. den cappeldries, 19. den heuvel, 20. den Koyendries, 21. 't Leegh meulenste, 22. 't Hoogh meulenste, 23. 't Pereylandt, 24. den bosch achter het huys, 25. den boomgaerthoff, 26. de grasweyde, 27. 't Wesken, 28. De oostbraeck, 29. De reyt, 30. Den mesthoff en huysinge (**Dit was de pachthoeve van de abdij van Averbode in de Achtereel**), 31. Den moeshoff

Legende bij de kaart van Weelde (1650)

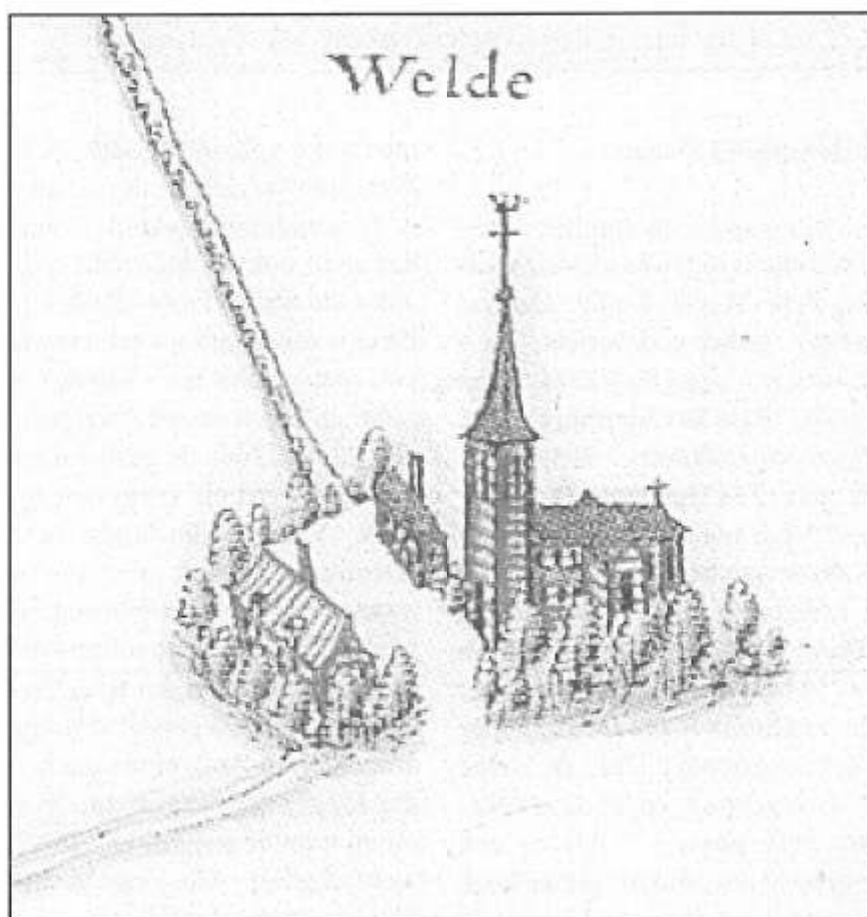
Op deze kaart zien we onderaan Weelde-Straat met de Sint-Janskapel, in het midden de Sint-Michielskerk en bovenaan de oude pastorie in het Geeneinde. Het kaartgedeelte bovenaan wordt vergroot afgebeeld.

Deze oude pastorie (later Rijkswachtkazerne) stond op de plaats waar nu de bejaardenhuizen staan. Blijkbaar bestond toen reeds het kapelletje dat we ook nu nog daar op het pleintje kunnen bewonderen.

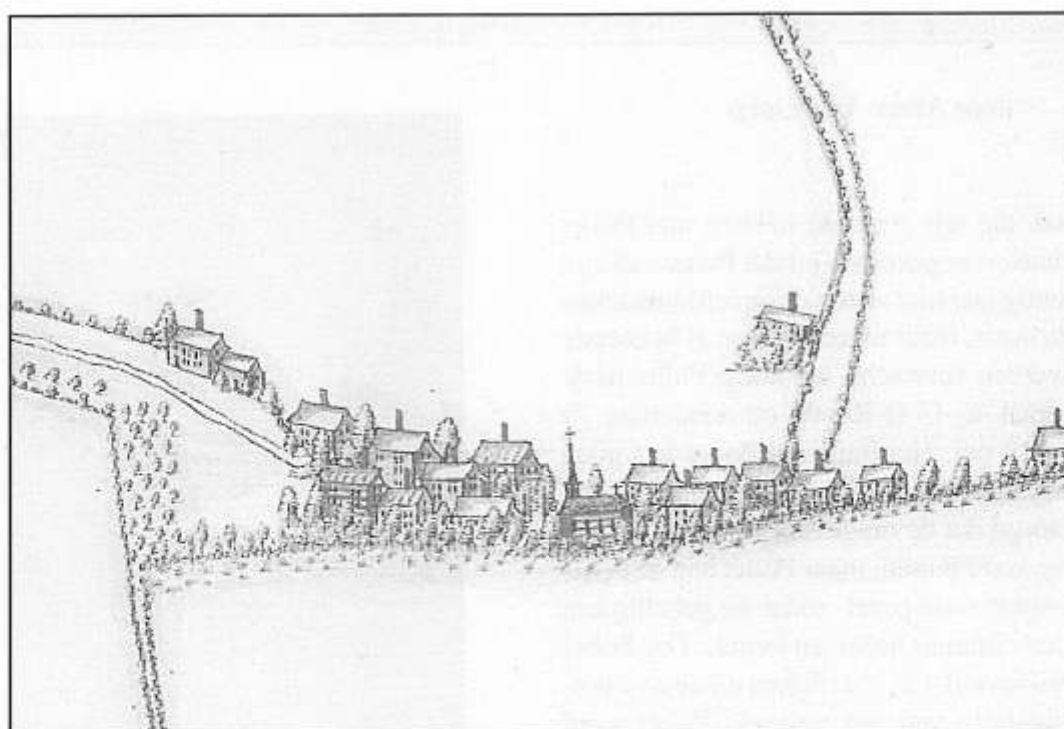
1. Huysinge ende plaets, 2. Den moeshoff ende Pleyn, 3. 't huysblock, 4. 't haeneveldeken

Het Kerkeinde te Weelde in 1650 met rechts bovenaan de pastorie met de bijgebouwen, links vooraan het kapelletje. In het oudste document betreffende de parochie van Sint-Michiël zien we de kerk in het bezit van Hendrik van Weelde of Hendrik Steencop en zijn vrouw Margaretha. Zij schenken op 29 maart 1260 het ius patronatus (het patronaatsrecht is het recht om de pastoor aan te stellen) aan de abdij van Averbode. Het jaar daarop schenken zij de tienden aan dezelfde abdij. In de eerste helft van de XIVe eeuw was de pastoor van Weelde dan ook een witheer van de abdij van Averbode, maar vanaf 1348 betaalde de abdij seculiere priesters om te Weelde de pastorale taken te vervullen.

De Kerk van Sint-Michiël in 1650 (Detail kaart Weelde)

Weelde-Straat in 1650 met de kapel van Sint-Jan en enkele huizen

De Parachutagepleinen in W.O.II.

door Josephine Swaan

Voor het afwerpen van wapens en munitie waren tijdens de Tweede Wereldoorlog twee pleinen voorzien. Een eerste lag in het Ravels Kamp. Het had voor het afwerpen het volgende codebericht: "Avis pour ma jolante. L'urticaire aime les fraises." Met als Nederlandse versie: "Bericht voor mijn schatje. Van aardbeien krijgt men netelkoorts." Het tweede plein bevond zich op de Zes Honderd. Dit kreeg als codebericht mee: "Avis pour ma jolante. Pneumonie." Met als Nederlandse variant: "Bericht voor mijn schatje. Longontsteking." Een hele lijst van plaatsen die bezet moesten worden, was van te voren opgesteld. Voor elk plein kocht men vier lange roodbruine zaklampen en werden vier konische zinken kokers gemaakt. Aan de kleine cirkel werd een slop uitgeknipt, zodat de schakelaar van de lamp erin paste. Als er een parachuteafwerping op til was, moest op elke hoek van het plein een lamp ontstoken worden met de koker naar boven gericht. Een van de vier lampen

moest het volgende codebericht vormen: "Kort, kort, lang" ofwel "Aan-uit, aan-uit, aan-uit". Om de windrichting duidelijk te maken moest men op het plein ook vochtig hout in brand steken. Dat ontwikkelde veel rook die de windrichting aangaf. En er waren daardoor geen vlammen zichtbaar. Zo kon men vanuit het vliegtuig zien wat de windrichting was voor het afwerpen van de wapens en de munitie. Toen de geallieerden naar Antwerpen trokken, werd elk plein bemand met dertig jongens. Via de radio vroeg men of er enig luchtafweergeschut in de omtrek te bespeuren was. De mensen die nabij het treinstation woonden, waren gevlucht. Op 1 september 1944 in de voormiddag doken vliegtuigen op en losten hun bommen. Het station werd geheel vernietigd. Omdat de geallieerden in Antwerpen geen vooruitgang boekten, kregen wij het bericht: "Pour ma jolante. On est en train de remplir les puits". De parachutage werd afgelast. Alle jongens vertrokken weer naar hun vroegere schuilplaats

Op bezoek bij Poliet Mangelschots te Ravels

door Marc Van Gorp

De afspraak die wij gemaakt hebben met Poliet Mangelschots, is er gekomen omdat Poliet met zijn eenennegentig jaar niet alleen de ouderdomsdeken van onze kring is, maar tevens lid van af het eerste uur. Wij werden verwacht ten huize Poliet in de Weteringstraat nr. 13 te Ravels op donderdag 29 januari om 10 uur. Het huis van Poliet ligt goed verscholen tussen het groen, maar de sneeuw had ervoor gezorgd dat de omgeving idyllisch oogde. Het was erg koud buiten, maar Poliet had de houtkachel gloeiend rood gezet, zodat we gezellig aan tafel konden zitten in broek en hemd. Dat Poliet een geboren verteller is, zal blijken uit de geschreven samenvatting van ons gesprek. Poliet werd geboren op 13 september 1912 en kreeg bij het doopsel de namen Franciscus Hippolitus Maria,

Poliet Mangelschots

maar van jongs af aan noemde iedereen hem Poliet. Hij stamt uit een groot gezin, want Poliet was het twaalfde en laatste kind ten huize Mangelschots. Zes kinderen stierven heel jong; ze leefden enkele uren tot enkele weken. Het verschil in leeftijd met het voorlaatste kind was zeven jaar. Poliet was het kakelnestje en dus het meest verwend. De moeder van Poliet nam het altijd op voor haar jongste spruit en stak hem het lekkerste en beste stukje toe, of het nu ging om vis, vlees of gebak. Vader Mangelschots noemde Poliet dan ook schertsend "kosters koe". Wat bedoelde hij met 'kosters koe'? In het begin van de twintigste eeuw hadden vele mensen een koe die leefde van keukenafval en van wat grazen hier en daar, in de tuin of op de grachtkant. De koster echter mocht als enige zijn koe laten grazen op het kerkhof, waar veel gras groeide en dus eten genoeg voorhanden was. De koster had dan ook meestal de gezondste koe van het dorp. Iemand die het beste en lekkerste krijgt toebedeeld, werd daarom 'kosters koe' genoemd. Poliet herinnert zich nog dat hij als vier- of vijfjarig kind zo nu en dan met vader en moeder naar familie mocht in Varendonk (nu een deelgemeente van Veerle-Laakdal). De tocht gebeurde met een open karretje, getrokken door een paard. Als ze dan door Geel trokken, werden ze achterna gelopen door meerdere 'zotten' die in Geel gezinsverpleging genoten. Het geluk bij de jonge Poliet kon bij die uitstappen niet op, want er moest overnacht worden, en dan mocht Poliet tussen vader en moeder slapen. Dat gaf hem een echt kermisgevoel. Het gezin Mangelschots woonde aan de stokerij, te weten in het laatste huis van Ravels, juist voor de Aa, aan de rechterkant van de weg richting Turnhout. Wegens de oorlog was van 1914 tot 1918 de brug over het kanaal gesloten. Toen in 1918 de brug terug open ging, brak voor Poliet de eerste schooldag aan. Hij ging te voet naar school in Ravels (een half uur ver). Hij heeft daar zo eens goed gekeken hoe het er op school aan toeging en is dan maar gaan spelen aan de brug. De eerste schooldag was zo voorbij en Poliet had nog geen schoolbank of bord gezien. Hij wist zelfs nog niet bij welke meester hij in de klas moest gaan zitten. Er zouden nog vele dagen volgen, dat Poliet geacht werd op school te zitten, maar dat hij 'haagschool' hield. Zo was er die keer in 1919 (Poliet was dus zeven jaar) dat Poliet niet naar school ging,

maar samen met Joske Van Velthoven naar de cementfabriek van CBR trok, om daar te gaan spelen. De werklieden van de fabriek waren bezig een zwart stof (poef) te verladen, dat moest dienen om de stoomketels warm te stoken. De arbeiders zagen Poliet en Jos aan komen lopen. Ze wisten dat die twee snotneuzen eigenlijk op school moesten zijn en zij zouden ze wel eens een lesje leren. Als Poliet en Jos mee wilden helpen het stof te lossen, zouden ze straks wel een sigaret krijgen. De bengels begonnen aan hun job en zagen er na enige tijd uit als echte kolenmijnwerkers, bezweet en vuil en zwart van kop tot teen. In die tijd waren de lessen om 11 u. gedaan, maar door het werk (spel) hadden Poliet en Jos geen besef meer van de tijd, totdat de sirene van de fabriek loeide, maar toen was het al 14 u. Poliet is dan naar huis gegaan, maar daar gingen de poppen aan het dansen. Moeder was om 12 uur, een uur dus na het einde van de lessen, zo ongerust geworden dat ze te voet naar de school was gegaan en daar navraag had gedaan naar haar zoon. Toen ze hoorde dat hij niet op school was geweest, was ze erg ontdaan en ze dacht dat Poliet verloren gelopen was. Ze zat thuis te jammeren en te wenen toen zwarte Poliet thuis kwam. Nadat Poliet gewassen was, moest hij met zijn knieën in houten klompen gaan zitten, met de armen omhoog tegen de muur, voor het H-Hartbeeld. Het ergste was echter, dat hij die beloofde sigaret niet had gekregen en tot overmaat van ramp kwam er later op school nog een straf bij van meester Raus. Deugniet Poliet genoot vooral van de zondagen. Met zijn vrienden ging hij bij goed weer zwemmen in de vijver die lag bij de Steenbakkerij van het Noorden. In het midden van die vijver was er een eilandje, en onder water, op een diepte van ongeveer een halve meter, liep een padje op een richel van de kleiput tot aan het eilandje. Ze wilden met z'n allen naar dat eilandje. Het was natuurlijk de kunst om op het padje te blijven, maar geregeld waren er val- en schuifpartijen, zodat menigeen met een nat pak naar huis moest. En dan te weten dat vele van de bengels ook niet konden zwemmen. De ouders waren dus met recht en reden ongerust zolang de jonge belhamels niet kwamen opdagen. Een andere bezigheid op zondag speelde zich eveneens af bij de steenfabrieken. Daar lagen grote hopen (terrils) afval waarop de rails van een

treintje tot boven liepen. De grotere jongens duwden dan een wagonnetje zo hoog mogelijk boven tegen de berg op. Dan konden er een viertal kleinere jongens in het wagonnetje plaatsnemen. Met een flinke duw bolde het wagentje dan naar beneden en het ging dan met een almaar grotere snelheid richting kleiput bollen. Meestal liep alles van een leien dakje, maar op een keer vloog het wagentje in een bocht uit de rails. De vier bengels vlogen eruit, maar gelukkig was er niemand gekwetst. Door dit voorval is er een einde gekomen aan deze plezierige spelletjes. Toen Poliet dertien jaar oud was, moest hij op een keer naar de kruidenierswinkel in de Weteringstraat. Even voorbij de winkel stond er veel volk op straat en, nieuwsgierig als hij was, moest onze vriend weten wat er gaande was.

Na wat duw- en trekwerk stond Poliet op de eerste rij. Er lag een vrouw dood op het voetpad. Naar wat de omstanders zegden, was zij de heks van het Gilseinde. Toen een tijdje later de grafdelever (begravenisondernemers bestonden toen nog niet) met paard en kar kwam om de dode vrouw op te halen, was niemand bereid om haar mee op te pakken. Het ging namelijk om een heks. Poliet stak echter de nodige helpende hand toe en nam de vrouw bij de benen om ze zo op de kar te heffen. Toen even later Poliet thuiskwam, was het etenstijd. Iedereen moest voor het aan tafel gaan de handen wassen. Zo ook Poliet natuurlijk. Eenmaal aan tafel rook hij nog aan zijn handen en ging ze een tweede keer wassen. Hij had immers een heks aangeraakt. Bijgeloof hoorde in die tijd nog tot het dagelijkse leven. Stilaan kwam de tijd dat Poliet naar Turnhout naar de school moest. Van zijn twaalfde tot zijn vijftiende liep hij school in het Sint-Victorinstituut. Maar door naar Turnhout naar school te gaan werd zijn studiejver er zeker niet beter op. Poliet moest dan maar zo snel mogelijk een stiel gaan leren. Beslist werd dat hij naar de vakschool moest gaan om daar de opleiding van timmerman te volgen. Met dertien jongens zijn ze aan de opleiding begonnen en dan was het bijna altijd zo, dat Poliet tijdens het schooljaar minder dan de helft van de punten had en meestal nog de laatste was ook. Maar als de proefwerken er aankwamen, begon Poliet harder te werken en bij het einde van het schooljaar, als de behaalde

resultaten werden voorgelezen, was de eerste plaats altijd voor Cornelissen (de latere veldwachter) uit Weelde, maar de tweede plaats ging steevast naar Mangelschots uit Ravels. In de jaren 1925-26 speelde Poliet voetbal bij de 'Zwarte Leeuwkes' in Ravels. Als ze op verplaatsing moesten naar Arendonk, Baarle-Hertog of Merksplas, dan reden de jonge voetballers met twee op één fiets ongeveer één kilometer ver. Daar werd gewisseld met twee jongens die tot daar gelopen waren. De lopers mochten dan een kilometer fietsen en de fietsers moesten een kilometer lopen. En zo ging het tot ze ter bestemming kwamen. Dan werden gewoonlijk twee matches na mekaar gespeeld en moesten ze terug naar Ravels, afwisselend fietsend en lopend. Poliet is vanaf het ontstaan van de kajotters lid geweest van deze jeugdvereniging. Onder impuls van Antoon Van Gool werd er met de fiets het ene jaar naar Banneux gereden en het andere jaar naar Beauraing. Gewoonlijk waren ze met vijftien jongens om de tocht, die drie dagen duurde, te ondernemen. Toen ze op één van deze bedevaarten de weg niet meer wisten, vroeg Antoon Van Gool de weg aan een jong meisje met een rood kapje op. Het meisje sprak Frans en, wat een geluk, ze reed ook met de fiets naar Banneux. Toen Poliet jaren geleden op ziekenbezoek ging bij Antoon Van Gool en vroeg of hij zich die tocht naar Banneux met het meisje met het rood kapje nog herinnerde, kreeg Antoon een rood kleurtje!

Na de schooltijd zocht Poliet zo vlug mogelijk werk. Zijn eerste betrekking vond hij bij Max Van Gool (broer van Antoon Van Gool) die een bedrijfje had in Baarle-Hertog. Poliet leerde er de stiel tussen 1930 en 1935. In 1936 ging hij een jaar werken bij aannemer Van den Bulck en hielp hij aan het rechtzetten van schuilplaatsen voor soldaten die gebouwd werden aan de brug te Ravels. Van 1937 tot 1948 werd Poliet tewerkgesteld door de Boerenbond te Poppel. Daar hield hij zich vooral bezig met het onderhoud van de gebouwen, gaande van de woning van de directeur tot de stallen voor de dieren. Bij de Boerenbond was ook een bakker in dienst die roggebrood moest bakken voor de jagershonden en tarwebrood voor de directeur en zijn familie. Toen de bakker eens geen tijd had om brood te bakken, moest Poliet zijn taak overnemen. Hij wist echter niet dat er twee soorten brood gebakken moesten worden. Zo kwam er roggebrood

op de tafel van de familie Van Hoof. Poliet kreeg een flinke bolwassing en sedertdien boterde het niet meer tussen hem en de bakker. Mijnheer Van Hoof was naast directeur van de Boerenbond ook een fervent smokkelaar. Dat bracht natuurlijk de nabijheid van de Nederlandse grens met zich mee. Zo had hij op een keer drie grote metalen kisten met honing op de zolder verborgen. Poliet was bezig met het dak te herstellen en moest geregeld voorbij de drie vaten.

Telkens hij de kans zag, ging hij met zijn vinger door een van de potten om zo van de zoete lekkernij te proeven. Op een bepaald ogenblik smaakte de honing niet meer zo lekker. Na onderzoek bleek er een dode rat in de honing te zitten. De dode rat werd uit de kit gehaald, de honing eraf geschraapt en de honing werd gewoon verkocht en gegeten. Op een gegeven moment werd er een nieuwe maïshal gebouwd en Poliet moest stro halen om het dak te kunnen afwerken. Het stro lag tamelijk ver van de plaats van verwerking opgeslagen en moest gehaald worden met een karretje dat door een paardje werd getrokken. Langs de weg naar de stro-opslag lag een diepe gracht en het paardje liep zo dicht bij de gracht dat het wagentje bijna omsloeg, maar omdat Poliet niet wist wat 'hot' of 'haar' betekende, durfde hij ook niets te roepen. Toch is het paardje met het wagentje stro goed aangekomen. Na de heer Van Hoof werd de heer Van Parijs de nieuwe directeur bij de Boerenbond. Poliet heeft niet lang meer voor Van Parijs gewerkt, want kort daarna heeft hij er zijn werk opgezegd.

In 1949 ging Poliet opnieuw werken in Baarle-Hertog, ditmaal bij schrijnwerker Moeskops. Gedurende ongeveer anderhalf jaar heeft Poliet enkel gewerkt aan het huis van de fraters dat gebouwd werd tussen Baarle en Chaam. Midden 1950 ging Poliet terug op zoek naar ander werk. Opnieuw kwam hij bij Max Van Gool terecht. Die werkte niet meer als zelfstandig timmerman, maar was gaan werken voor de N.V. Van Gorp's Moderne Wegenbouw. Daar konden ze nog wel een timmerman gebruiken en op voorspraak van Max Van Gool begon Poliet bij zijn nieuwe werkgever te werken in 1951. Hij zou er blijven tot op het moment dat hij in 1976 met pensioen zou gaan. Samen met twee andere collega's, te weten Jaak Schellekens

en Marcel Willems, moest hij vooral bekistingen maken voor allerlei betonwerken: bruggen, peilers, elektriciteitspalen, riooldeksels enz. Poliet moest ook veel meubels maken voor de verschillende kantoren en werfwagens, o.m. trappen, deuren, kasten, tafels, stoelen, stapelrekken, archiefkasten, tekentafels en zo meer. Tijdens de gouden jaren zestig hadden Poliet en zijn collega-schrijnwerkers de handen meer dan vol bij de uitbreiding van de tegelfabriek en de betonfabriek. Maar, hoe hard en veel Poliet ook werkte, naast het werk bleef er altijd tijd over voor vrije tijd en cultuur.

Ook in het Davidsfonds heeft Poliet zich laten gelden. Van voor de tweede wereldoorlog is Poliet een trouw lid die aan de meeste activiteiten deelneemt. Jarenlang was hij actief als bestuurslid en nu nog bezoekt hij geregeld een vijftal leden, allen bij hem in de buurt. Van de heemkundekring Nicolaïus Poppelius is Poliet ook reeds jarenlang lid, misschien wel al vanaf het eerste uur. Hij is zeker ons oudste lid. Poliet heeft een heel brede interessesfeer en is meestal aanwezig op de lezingen die onze kring organiseert. Lezen heeft Poliet altijd veel en graag gedaan. Nu nog is het één van de hoofdbezigheden die Poliet uitoefent. Hij heeft thuis een kamer vol met eigengebouwde eiken boekenkasten, die van onder tot boven gevuld zijn met honderden boeken over allerlei onderwerpen: geschiedenis, aardrijkskunde, planten, bloemen, landen, steden, burchten, kunststeden, literaire werken, oude leesboeken, kookboeken enz. De meeste van deze boeken heeft hij ook echt gelezen en dit niet zo maar oppervlakkig, maar grondig, zodat hij alles weet terug te vinden en te voorzien van zijn commentaar. De volledige reeks van ons tijdschrift 'De Drie Goddelijke Deugden' ontbreekt natuurlijk niet in de rijke collectie en wordt gelezen van A tot Z. Het wordt stilaan middag als we afscheid nemen van Poliet. Wij danken hem voor de fijne ontvangst en hopen dat hij nog vele jaren gezond en wel onder ons mag blijven, zodat we mekaar nog geregeld kunnen ontmoeten: gewoon op straat, in de winkel, in de cafetaria van het rusthuis of bij een van onze volgende lezingen.

Laurent Peeters, een man uit Weelde

Ondergewaardeerd boekbinder te Antwerpen

door Laurent Woestenburger

In de periode augustus tot en met oktober 1993 werd te Antwerpen in de Stadsbibliotheek een tentoonstelling gehouden onder de titel '**Ingebonden, hedendaagse Antwerpse kunstboekbinders**'. Eén van de boekbinders van wie daar werk werd getoond, was Laurent Peeters. Naar aanleiding daarvan schreef de journalist **Boris Rosseeuw** een typerende tekst over deze boekbinder. Deze tekst boeide ons, want Laurent Peeters was een geboren en getogen Weeldenaar. De onderstaande tekst over Laurent Peeters is een licht ingekorte versie waarin de belangrijkste informatie over Peeters is opgenomen. Omdat wellicht de meesten van onze lezers inzake boekbindkunst leken zijn, voegen wij er graag hier en daar in een voetnoot een woordje verklaring aan toe. Laurent Peeters werd te Weelde geboren op 14 oktober 1878. Hij overleed te Antwerpen op 27 december 1955. Omstreeks het jaar 1900 is hij vanuit zijn geboortedorp naar Antwerpen verhuisd. Daar vestigde hij zich als boekbinder. Eerst werkte hij zeer bescheiden als helper in de boekbinderij van de weduwe Keuth. Deze zette namelijk het atelier van haar overleden man Carl Keuth voort. In 1903 nam Peeters het hele materiaal van Keuth over en begon dus een eigen binderij. Daarmee vestigde hij zich eerst in de Helmstraat 18, daarna in de Lange Bisschopsstraat 9, verder in de Korte Achteromstraat nr. 4 en tenslotte in dezelfde straat nr.6. (1)

Boris Rosseeuw schrijft dan:

"... Dank zij de hoge kwaliteit van zijn werk en de korte leveringstijd (de bibliofiel is ongeduldig) bouwde Laurent Peeters snel een indrukwekkend klantenbestand op van particuliere verzamelaars (René Joostens, Alberto van der Meersch, Allard, Prosper Verheyden), politici (Van Zeeland, De Broqueville), auteurs (Gabriël op de Beeck, Stijn Streuvels), kunstenaars (Dirk Baksteen), boekhandels (La Grande Librairie), uitgevers (De Sikkel, De Standaard), drukkers (Van Dieren, Buschmann), bibliotheken (Stadsbibliotheek Antwerpen) en de overheid (Stad Antwerpen, Stadsarchief). Over de totale produktie van Peeters zijn geen exacte cij-

fers bekend, omdat zijn zoon Joannes kort na zijn dood alle logboeken en de boekhouding vernietigd heeft. Op basis van de gegevens van nog levende ooggetuigen en collega-boekbinders mogen we toch aannemen, dat het atelier van Peeters, bestaande uit Peeters zelf, twee voltijdse helpers, één of twee leerjongens en soms ook de kinderen Peeters, gemakkelijk in staat was om tien boeken per dag af te leveren, en dat is dan nog een zeer bescheiden schatting. Maal driehonderd dagen per jaar, maal veertig jaar activiteit geeft 120.000 boeken... Dat klinkt astronomisch, maar er is, bijvoorbeeld, al één verzamelaar geweest die zijn hele collectie wetenschappelijke werken door Peeters liet binden, met het volgnummer op de rug gedrukt. In mijn boekenkast staat nummer 1010...

*Het spreekt voor zich dat het merendeel van deze boeken erg bescheiden gebonden was (de bibliofiel is zuinig): karton, linnen, kwart of half leder. De volle lederen of perkamenten banden zijn schaars, maar er zullen er, schat ik, toch wel 500 à 1000 bestaan. De meeste banden van enig belang zijn gesigneerd, hetzij met het bekende cirkeltje met "LP" op het achterplat (2), hetzij met de tekst 'L. Peeters Boekb. Antw.' op doublure (3) of schutblad (4). Ongesignde banden zijn, mits enige oefening, gemakkelijk te herkennen. Er zit geen systeem in het al dan niet gesigneerd zijn van de banden. Het is echter niet zo dat de ongesignde banden niet van Peeters maar van zijn helpers zijn. Alle verguldwerk (5) werd -volgens ooggetuigen- altijd door Peeters zelf gedaan, zodat zelfs het meest bescheiden verguld werkje de hand van de meester draagt. Laurent Peeters beschouwde zichzelf meer als een ambachtsman dan een kunstenaar. Ook in zijn standaardwerk **Handboek voor de boekbinder** (6) is hij voorzichtig met artistieke kwalificaties. Het artistieke aspect was dan ook het zwakste punt van zijn werk, en dan ook de reden dat hij nooit nationaal of internationaal is doorgebroken. Laat ons sober zijn met het wieroekvat: hoewel hij een flink aantal banden gemaakt heeft die zonder overdrijving*

1

- Inhoud** *De Belvédère-galerij: veertig etsen William Unger.*
Leiden, A.W. Sijthoff, 1893.
- Bindtechniek** Franse band.
- Afmetingen** 68,5 × 54 × 6,5
- Materiaal** Donkerbruin geïteleerd (marokijn); voorplat met goudgestempeld oplegwerk in groen, rood en lichtbruin geïteleerd (bloemenranken en – centraal – een wapenschild); goudomlijnde art-nouveau-arabesken opgehoogd en gekolfd; een strook met lijnenpatroon in blinddruk langs het middendeel der zijkanten; op achterplat in blinddruk: opeenvolgende kaders en op het middendeel der zijkanten verzonken stroken met lijnenpatroon; 5 valse ribben door vergulde lijnen gemarkeerd en door blindgestempelde rollijnen begrensd; gesloten kapitalen; schutbladen in sierpapier; bruinlederen scharnierversterking; gesigeneerd: L. PEETERS VERGULDER|| en F. HOREMANS BOEKB.|| (in gouddruk op staartkant voorplat).
Bijpassende doos: bord met wit linnen bekleed.
- Titel** Op het voorplat (goudgestempelde letters opgevuld met vergulde puntstempels) en op het tweede rugveld in gouddruk.
- Herkomst** SB 23525: 2de ex.

Voorbeeld van een lederen boekband van L.Peeters met eronder de beschrijving van de technische aspecten

het predikaat "meesterwerk" verdienen heeft hij ook heel wat pijnlijke Art Déco imitaties (7) op zijn geweten. Veel goede banden worden bovendien verknoeid door slecht gekozen, armtierige schutbladen. Peeters was op zijn best wanneer hij sobere jansenistische (8) banden maakte, banden met eenvoudig lijnenwerk, of zuivere stijlimitaties uit bijvoorbeeld Middeleeuwen of Renaissance. Verder ligt zijn betekenis op de eerste plaats in zijn onovertroffen technische meesterschap.

Hij was de enige van zijn generatie die zelf alle aspecten van het binden perfect beheerste: de blijvende glans van het leder en het bladgoud, de messcherpe omslag van het leder over de randen van de platten(9), de inwerking onder de schutbladen, de perfectie van de ribben (10) en de kop van de rug, het toevallen van de platten: alles is volmaakt vakmanschap, en het geeft zelfs de eenvoudigste band een glans die van binnen uit het boek lijkt te komen. De kwaliteit van dit werk is nog steeds de maatstaf en zelfs een leerschool voor latere – en hier tegenwoordige – (11) boekbinders als Otto Koch, Julia Guns en Ria van Meulder. Ook zijn handboek is voor hen nog steeds een essentiële vraagbaak. Door het geringe belang (en budget) dat zelfs in de culturele sector aan het boekbinderswerk wordt besteed, en door de spreekwoordelijke bescheidenheid van Peeters bleef zijn naam buiten 'het wereldje' grotendeels onbekend, heeft hij tijdens zijn leven nooit een individuele tentoonstelling gehad (een eer die zijn rechtstreekse concurrente Berthe van Regemortel in 1923 wél te beurt is gevallen, en kregen noch zijn pensionering in 1944, noch zijn overlijden in 1955 enige weerklank in de pers.

Wel werd hij druk geïmiteerd door minder talentvolle collega's en werden er in de jaren 40-50 zelfs valse Peetersen gemaakt, inclusief een slecht nagemaakt stempeltje en de typische blinde lijntjes rond de platten. Pas in 1990, bij het verschijnen van de eerste publicatie over Peeters, scheen er weer licht in de duisternis, wat reeds een jaar later resulteerde in een fraaie, omvangrijke Peeters-tentoonstelling in de bibliotheek van de Ufsia, die vorig jaar op haar beurt inspireerde tot de tentoonstelling 'In Goud Gebonden' in het Antwerpse stadhuis, waar Laurent Peeters helaas

slechts symbolisch vertegenwoordigd was. De aandacht voor Peeters op deze derde Antwerpse boekbandtentoonstelling in drie jaar, in een bibliotheek waarvoor hij zoveel gewerkt heeft, is een nieuwe stap in het verdiende eerherstel."

- (1) Deze biografische gegevens zijn overgenomen uit de tekst van Rosseeuw. Dat Peeters naar Antwerpen verhuisde om daar zijn boekbindatelier uit te bouwen mag niet verwonderen. Antwerpen was immers al sedert eeuwen een bakermat van de boekdrukkunst.
- (2) Het achterplat is het achterste vlakke stuk van een boekband. Zie ook (9).
- (3) Doublure: een bij ons gebruikelijke term voor schutblad.
- (4) Schutblad: een meestal stevig vel, niet met tekst bedrukt, papier dat je vooraan en achteraan in een gebonden boek aantreft en waarvan een helft tegen de omslag wordt geplakt.
- (5) Verguldwerk: meester-boekbinders houden ervan met de hand boekbanden op te luisteren met vergulde elementen, dus met tekst of illustraties in goud. Dat gebeurt met bladgoud of goudpoeder. Bekend zijn bijvoorbeeld de illustraties op banden met historische miniaturen van bijbelse uitgaven. Tegenwoordig gebeurt het verguldwerk uiteraard ook machinaal.
- (6) Het 'Handboek voor den boekbinder' verscheen in 1946 bij de Standaard Uitgeverij te Antwerpen. In feite is dit een samenvatting en herwerking van zijn vroegere boeken 'Handleiding voor den boekbinder', verschenen te Antwerpen bij Uitgeverij De Regenboog in 1930 en 'Het Vergulden op Leder voor den Boekbinder' dat te Antwerpen verscheen in 1942 bij Pierre Dirix.
- (7) Art deco: een kunststijl uit de jaren 1910- 1920, bijzonder gekenmerkt door de strakke en eenvoudige vormgeving.
- (8) Jansenistisch: deze term verwijst eigenlijk naar Cornelis Jansen (in het Latijn: Jansenius), een katholiek bisschop die leefde van 1585 tot 1638 en die een zeer strenge godsdienstige leer voorstond. We herkennen daarin het kruis van Christus met schuin naar boven geheven armen.
- (9) Plat: het vlakke gedeelte (voorplat en achterplat) van een boekband.
- (10) Ribben: op de rug van een gebonden boek zijn dat de ribbels die ontstaan door het gebruik van touwtjes bij het aaneennaaien van de katernen van het boek.
- (11) 'En hier tegenwoordige': hiermee bedoelt Rosseeuw de boekbinders van wie werk in de tentoonstelling van 1993 te Antwerpen lag

Zuster Malachie: Theresia Van Loon

door Marc Vermeeren

Roeping

Theresia Van Loon werd op 1 oktober 1890 te Weelde geboren. Zij trad in bij de Zusters van Liefde van Jezus en Maria onder de kloosternaam Zuster Maria Malachie en werd in die congregatie geprofest op 15 januari 1920. Sinds haar jeugd voelde zij een intens verlangen om het geloof te gaan verkondigen in Kongo en op een kille decemberdag van het jaar 1926 werd haar droom werkelijkheid. Op die dag schepte zij in te Antwerpen en toen de stoomboot de brede stroom opvoer en zij de kathedraal van Antwerpen zag vervagen tot een nevelige vlek, besepte zij dat zij wellicht haar vaderland, haar familie en haar geboortedorp Weelde nooit zou weerzien. Ondanks dit afscheid voelde zij een intense vreugde in haar hart, wanneer ze bedacht dat dit de dag was waarop haar droom werkelijkheid werd. De dag waarvoor ze -jaren geleden- de ouderlijke hoeve verliet en besloot in te treden als missiezuster.

Hard labeur

Na een kwart eeuw missieleven in Kongo wist zuster Malachie wel wat dit betekende. Het harde labeur onder de schroeïende tropenzon en de duizend en één moeilijkheden van een pas gestichte missiepost hadden het haar geleerd. Als "arbeidster van het eerste uur" was ze te Kimpese aangeland. Dag in, dag uit had ze zich gegeven, zonder tellen, zonder belang te hechten aan vermoeienis of ontspanning. Zij was overal te vinden: bij de meisjes in de klas, in de dorpskerk, bij de arbeiders op het land, op het station om op onmogelijke uren medezusters af te halen en ga zo maar verder. En vanwaar die vereelde handen? Och ja, ze was immers ook belast met de zorg voor de moestuin en de plantages. Men moest zuster Malachie nooit vragen om te rusten. "Rusten", glimlachte ze dan, "dat kan ik als ik dood ben!" Wanneer er zusters werden uitgezocht om naar het vaderland met verlof te gaan stond zij steeds haar beurt af aan een medezuster. Haar geboortedorp Weelde zag ze nooit terug.

Wat ge aan de minsten der mijnen hebt gedaan,
hebt ge aan mij zelf gedaan.

Zelig nadenken aan

EERW. ZUSTER MARIA MALACHIE
der Zusters van Liefde van Jezus en Maria
in de wereld

JUFFROU THERESIA VAN LOON

Geboren te Weelde op 1 Oktober 1890

In het klooster getreden op 4 Juli 1918

Geprofest op 15 Januari 1920

Godvruchtig overleden te Kinkanda op
1 Juli 1952

Een leven van opoffering en werkzaamheid is
hier geeindigd, om in den hemel eeuwige rust
en vergelding te vinden.

Ze was een ware Zuster van Liefde, eenvoud-
dig, blijmoedig, werkzaam, onvermoeibaar,
steeds zoekend om dienst te bewijzen.

Haar vurige apostelziel dreef haar naar het
Congolese Missieland, daar heeft ze zich gedu-
rende 25 jaar, met een onbeperkte liefde, to-
taal gegeven, om haar zwarte broers en zusters
naar ziel en lichaam gelukkig te maken.

Moge ze in den hemel ten beste spreken voor
alles wat haar hier zo dierbaar was: haar Con-
gregatie, haar familieleden, haar geliefde missie
van Kimpese.

Heilig Hart van Jezus ons toekome uw rijk.

Bidprentje Theresia Van Loon

Noodlot

Op een avond in april 1952 stelde men vast dat er wat haperde aan de electriciteitsvoorziening. Dit kwam vaak voor en zoals steeds ging zuster Malachie een kijkje nemen om het defect te herstellen. Plots hoorde men hartverscheurende krenten. Zuster Malachie kwam brandend als een toorts het gebouw uitgelopen dat onmiddellijk in vlammen opging.

Angstwekkend snel verspreidde zich het vuur. En geen bluswater! Niets was er om de brand te blussen! Met dekens poogde men de brandende zuster te helpen maar toen het vuur was gedoofd bleek dat voor haar geen redding meer mogelijk was. Zij leefde nog maar haar ganse lichaam was ernstig verbrand. Toch bekommerde zij zich nog om de geleden schade en vroeg of het werkelijk nodig was haar naar Kinkanda te vervoeren. "Over veertien dagen zal ik weer te been zijn!" poogde zij haar overste gerust te stellen. Ondanks de hevige pijnen week de glimlach niet van haar gezicht en

bleef zij informeren naar de toestand in het zo geliefde Kimpese. Zij hoopte vurig te genezen, er was immers nog zo ontzettend veel te doen! Dan begreep ze haar toestand. Rustig, met de eenvoud die haar altijd eigen geweest was, aanvaardde ze gelaten dat er geen hoop meer mogelijk was.

Zuster Malachie stierf met de glimlach op het gelaat te Kinkanda op 1 juli 1952. Posthuum werd haar later de dekoratie van Ridder in de Leopoldsorde toegekend.

Theresia Van Loon

Een Poppelaar in Rome: Adrianus Eligius Paaps (1848-1868) (2)

door Marc Vermeeren

In de vorige aflevering kon u reeds het eerste gedeelte lezen van de brief die de Poppelaar Adrianus Eligius Paaps vanuit Rome naar zijn ouders schreef op 4 maart 1865. Wij lezen verder: "Nu zal ik uw de geschiedenis eens verhalen van eenen Turk die over eene 14 dagen in de propagande gekomen is, dewelke u wel zal verwonderen, en uw zal laten zien wat de gratie Gods in iemand kan uitrigten. Deze jongeling is omtrend 2 of 3 en twintig jaar oud, hij is van eene middelsoorte gestalte, wel geknookt en schoon van aanzicht hetgeen bij de Turken nog al zelden is. Ook lacht hij altijd en zoo als hij eenige zoon is was hij de liefde zijner ouders, bijzonder zijner moeder. Op zekeren dag ging dezen jongeling wandelen, vooreerst moet gij weten dat het eenen prince is en dat zijn vader vele soldaten onder zijn gebied heeft. Nu zoo al wandelen kwam hij eenen missionaris tegen, die eenige boeken bij hem had. Deze jongeling uit nieuwsgierigheid vroeg of hij er eene mogte zien en welke hij kocht. Het was juist eene die van het christenen geloof handelde. Hij las dezelfde met veel nauwkeurigheid, en door de goddelijke gratie verlicht, ziende dat deze godsdienst verre den zijnen overtrof, begon hij gusting te krijgen om roomsch te worden, en dit groeide alle dagen al sterker en sterker aan. Op zekeren dag bij zijne moeder alleen zijnde, zegde hij haar dat hij wilde Kattolijk worden, omdat deze godsdienst verre den Turkschen overtrof. De moeder nam hem tusschen hare arme

en zegde hem: mijn lief kind, zeg daar toch niets van aan vaders, want hij zal uw ombrengen. Dit bleef zoo al deuren, maar ziet, eindelijk koom vader aan de weet dat zijne zoon dikwijls bij de Kattolijke missionarissen ging en dat hij op het punt stond van zich te bekeeren. Ik behoef uw niet te zeggen wat de vader vertoornd was, doch hij zegde hem niets, en wachte den oogenblik af om hem zelfs te kunnen betrappen. Zekeren dag ging de jongeling wederom uit en de vader bespiede hem. Deze keer ging hij wederom bij de missionarissen. De vader dit ziende gaat terug naar huis en wierd woedend als een tiger. Eenige uren daarna koomt de zoon wederom 't huis, zoo haast hij een weinig binnen was, kwam hij hem roepen om bij zijn vader te koomen. Nergens opdenken liep hij vol vreugde de trappen op om bij zijn vader te gaan, denkende van het eene of het andere krijgen, maar helaas! Naawelijks kwam hij binnen of de vader vliegd als eenen hongerigen leeuw op een jeugdig schaapje op zijnen zoon, trekt hem omver en zegd hem terwijl hij met de knieën op zijne borst ging zitten en hem eenen scherpen dolk op de keel zette: zweerd aanstonds dat gij nooit christen zult worden of te wel gij gaat sterven. De zoon geheel buiten zichzelf kon niet spreken en daar hij eenen schreuw had gelaten, waren er soldaten toegelopen. Deze dit schouwspel ziende, greepden den vader vast die zoo als zij zagen niet wist wat hij deed van woede. Reeds hij hij eenen steek aan zijnen zoon in den hals gegeven, en de hand wederom om hoog, om den tweeden steek toe te brengen, maar gelukkiglijk hadde de soldaten den

tijd noch om zijnen arm tegen te houden en hem den bebloeden dolk te ontnemen. Daarna leidde zij hem in eene kamer, daar zij hem zoo lang hielden tot dat zijn woede gedaan was. Eindelijk komt ook die arme moeder toegelopen, die niet wist wat er gaande was, maar eens klaps ziet zij daar voor haar haar eenig kind op den grond liggen met eene breede wonden aan den hals en in zijn bloed zwemmende. Ik geloof het nutteloos u te zeggen, daar gij alle wel in uw eigen hert zult gevoelen, hoe die arme moeder moet gesteld geweest zijn. Zij wild haar kind opnemen, maar valt zelfs ter aarde. Al de bediende toegelopen zijnde, neemen haar op en droegen haar naar bed. Alsook den jongeling die niets meer liet hooren dan nu en dan: moeder! moeder! De geneesheer gekomen zijnde verbind de wonden en zegde dat er noch een weinig hoop was. Doch van dag tot dag wierd hij beter en binnen twee maanden was hij genezen. Gedurende dezen tijd in plaats van eenen afkeer gekregen te hebben om zich te bekeeren, had hij het vast besluit genomen om te gaan vlugten en christen te worden. En zich hoe dit aanleide genezen zijnde, ging hij bij zijnen vader, vroeg hem vergiffenis, als ook de toelating om eene bedevaart naar Mekka te gaan doen, zeggende dat hij aan Mahomet de vergiffenis zijnder misdaad wilde gaan

Adrianus Eligius Paaps te Rome in 1865

vragen. Gij moet weten dat Mahomet de God der Turken is. Deze is te Mekka in Arabia gestorven, waar men noch eene zijner broeken bewaard. Het is naar deze stad dat alle de Turken eens in hun leven eene bedevaart gaan doen. De vader denkende dat het zeker waar was stemde aanstonds toe en gaf hem geld voor de reis mede. Na zijne ouders goeden dag gezegd hebbende trok hij op met eenige zijner vriende. Eenige dagen gereist hebben kwam hij in eene stad waar hij wist dat er een zeker klooster bestond. Zekeren dag zegde hij aan zijne vrienden dat hij eene boodschap had te doen. Alzoo alleen zijnde ging hij naar het klooster, legde al uit wat hij van wil was en vroeg het doopsel hetgeen hij ontving. Hier bleef hij zoo lang, totdat hij wist dat de caravaan en zijne vrienden weg waren en begaf zich naderhand naar een ander klooster om dat hij in het eerste niet veilig genoeg was. Hier bleef hij omtrend een jaar, wanneer hij naar Napels is gaan vlugte, alwaar hij ook een jaar of anderhalf bleef, doch hier was het bijna wederom met hem gedaan, en ziet hoe dit kwam. Op zekeren keer kwam hij twee capucienen tegen, daar hij alleen was begon hij met hen te spreken en legde hen zijne geschiedenis uit, maar ziet deze capucienen waren Garibaldiste die hen verkleed hadden en ziet in eens wierpen zij hunnen mantel af en het waren twee soldaten die hem wilde nemen en naar zijnen vader weder sturen, maar hij kon gelukkiglijk hen ontvlugten. Na te Napels eenige tijd gebleven zijnde ging hij naar Roome, maar ongelukkiglijk ik weet niet hoe, moest hij terug naar Napels keeren doch den tweeden keer kon hij den H. Vader spreken, die hem naar de Propagande sturen, al waar hij nu is en zeer te vreden want hij danst van den morgen tot den avond. Ziedaar nu een schoon voorbeeld voor ons, om ons aanzetten om de Gratie Gods te verkrijgen die zulke wonderwerken kan verrigten. Roome is tegenwoordig vol van het mirakel dat de H. Vader over eene 14 dagen komt te verrigten, hetgeen gij waarschijnlijk wel in de gazette zult gezien hebben. Eene graavin die sedert eenigen tijd hart ziek was, was zoo erg geworden dat hare maagd niets meer kon verdragen, haar einde ziende naderen, zond zij eene hare kennissen om de benedictie of zegening van den H. Vader gaan te halen, men ging, en de H. Vader gaf dezelfde, maar wat was de verwondering niet toen men 't huis kwam, was er

De zouaaf Jan Baptist Paaps te Rome in 1865

geene spraak meer in de zieke en men verwachtte alle oogenblikke de dood. Men ging noch eens, en ziet juist omtrend den tijd dat de H. Vader de benedictie had gegeven stond zij op, at en dronk en was geheel hersteld. 's Morgens ging zij naar de kerk tot verwondering van al het volk, dat reeds dacht dat zij in de andere wereld was. Deze gebeurtenis heeft eene groote blijdschap in Roome gebragt. Te meer omdat eene religeuse in Frankrijk na de H. Communie veropenbaard heeft, dat Pius de IX op het einde zijner regering mirakelen zal en in den zegenpaal der H. Kerk zal tegenwoordig zijn. Laat ons dan den Opersten bidden dat dit zoo mogte geschieden en dat het christen geloof mogte zegepralen binnen eenige jaren. Het is hier tegenwoordig vasten, doch zijt niet bang dat ik er mager van zal worden, wij krijgen hier veel gestoofde pruimen die er hier schrikkelijk veel zijn en alle een ei groot. Ik kan er goed mede weg. Wat het politiek aangaat dit is niets bijzonders. Gij zult wel weten dat Victor Emanuel naar Florence is gevlugt, en men zegd dat hij zijn ontslag heeft gegeven, maar men weet het noch niet zeker. Anders is er geen nieuws. Ik kom daar eenen brief van onzen tanten te ontvangen die mij de brieven van Mijnheer pastoor, van Mijnheer Klaasen en van mijnheer de Ontvanger steurd, die mij zeer veel vermaakt hebben. Geliefd hen vele

groetenissen te doen en hen te zeggen dat ik hen de toekomende keer een antwoord zal geven. Ik zoude het nu doen, maar ik heb den tijd niet meer, want om één eur deze namiddag vertrekt de post. Ik meende verleden Zaterdag deze brief al op te sturen met dien van onze Pito die ik ook geschreven heb maar ik kon hem niet af krijgen en moest bijgevolg wachten tot vandaag (dijnsdag 7 Maart). Gisteren avond is het beginnen te regenen en te waaijen en het regend nog zoo danig dat ik niet naar de Propagande heb kunnen gaan, en het is zoo donker dat ik mijne lamp noch aan heb of-schoon het al 10 uren is. Ook kan men geen gedacht vormen hoe het hier te Roome kan regenen, en dit is noodzakelen, want in de zomer gedurende 4 of 5 maanden ziet men nooit een wolksken in de lucht. Wat de koude aangaat, de zon is hier zoo sterk als bij ons in het midde van de zomer, of-schoon het 's morgens een weinig koel is, en men kan zijne handen warmen op de steenen die een weinig in den zonnenschijn gelegen hebben. De citroenen gaan nu rijp worden en de boomen beginnen te botten. Nu Lieve Ouders geloof ik dat gij van alles wat weet, en ik twijfel geenzins of gij zult wel met mijnen brief tevreden zijn, het ergste er van is dat gij bijna eenen halven dag zult werk hebben om hem te lezen. Gelief dezen brief ook naar onzen tanten te sturen, ik heb hen geschreven dat ik u een briefke geschreven heb, dat gij hen wel zult sturen. Geliefd eene volle kruiwagen complementen te doen aan alle die mij kennen en blijf alzoo uwe gehoorzame zoon die uw niet in zijne gebeden zal vergeten. Ik verwacht nog meer brieven van onze Pito, Liza, Polleke en Stanske. Als Stanske na Roome komt, kan ze in mijnen drietik gaan zitten, die is er juist goed voor." De andere broers en zussen van Adrianus Eligius Paaps waren 1. Jan Baptist Paaps (Deken van Lubbeek en Erekamerheer van de Paus), 2. Petrus Antonius Paaps (onderpastoor te Poppel en later missionaris in de U.S.A.), 3. Leopold Paaps (verzekeringsmakelaar), 4. Elisa Paaps (gehuwd met de Antwerpse suikerfabrikant Franciscus Ghijs), 5. Christina Paaps (gehuwd met Joannes Laureys, winkelier te Lier), 6. Cornelia Paaps (gehuwd met Antonius Evers, koopman te Lier) en Engelbertus Paaps (winkelier te Lier). Hun levensverhaal vertel ik bij gelegenheid een volgende keer

Leopold Paaps (1902)

Piet Paaps (1882)

Een missionaris onder de koppensnellers: Pater Karel Clé

door Marc Vermeeren

Het gezin Clé

Karel Jozef Ferdinand Clé werd te Weelde geboren op 20 augustus 1907 als zoon van Martinus Pharamond Clé (weduwnaar Coopmans) en Maria Josephina Van Kerkhoven (weduwe Meuris). Vader was afkomstig van Hulshout en verhuisde met de ganse familie in 1906 naar Weelde. De andere kinderen in dit gezin waren Jan Jozef Clé °Tongerlo 30/10/1892, Rosalie Clé °Tongerlo 30/12/1893, Anna Clé °Tongerlo 22/3/1895, Pieter Maria Jozef Meuris (soldaat 1914-1915) °Westmeerbeek 1/2/1895, Alfons Louis Meuris °Westmeerbeek 27/3/1897, Achiël Maria Fr Louis Clé °Tongerlo 27/2/1902, Maria Clement Sabina Clé °Tongerlo 26/4/1904 en Jozef Maria Ernest Clé °Tongerlo 11/11/1905. Karel werd priester gewijd te Scheut op 15 augustus 1933 en was missionaris in Kongo van 1934 tot 1973. Hij overleed in het A.Z.St.-Jozef te Malle op 10 november 1999.

Kongo

De huidige Republiek Kongo, die onder het 30-jarig bewind van Mobutu Zaïre werd genoemd en die -voordat het land in 1908 een Belgische kolonie werd- het privé eigendom was van koning Leopold II, telt 45 miljoen inwoners en heeft een oppervlakte van 2.350.000 km². De tweede vorst

van België had iets gehoord over de rijkdom aan mineralen en andere grondstoffen in de streek langs de Kongostroom en stuurde de Engelse ontdekkingsreiziger Stanley er heen voor een grondig onderzoek. De zaak bleek meer dan winstgevend te zijn en in 1885 werd het op een internationale conferentie in Berlijn uitgeroepen tot de onafhankelijke staat Kongo met Leopold II als regerende vorst. Maar in feite werd Kongo eigendom van de koning, die met de exploitatie begon, maar die het immense land uiteindelijk in 1908 -een jaar voor zijn dood- aan België schonk als een van de rijkste kolonies van Centraal Afrika. De regering aanvaardde de schenking en nam alle door Leopold II aangegane verplichtingen voor haar rekening. Er werden duizenden Belgische ambtenaren, technici, militairen en specialisten in de uitbating van de mijnen naar Kongo gestuurd, maar er vertrokken ook kolonisten voor eigen rekening en de katholieke kerk zond van in het begin van de eeuw missionarissen om de zwarte bevolking te bekeren en te beschaven. Kongo heeft een geweldige evolutie gekend in de loop van de 20ste eeuw. De uitbating van deze kolonie heeft België welvaart bezorgd en tijdens de tweede oorlog heeft ons land zelfs het uranium geleverd voor de atoombom van de geallieerden, uiteraard ... tegen betaling.

Karel Clé aan het woord

"Ik vertrok op 24 augustus 1934, na een opleiding van tien maanden en na de taal van de inlanders te

Pater Clé in 1934

hebben geleerd, met de boot naar mijn missiepost”, vertelt pater Clé. “Na een avontuurlijke overtocht met een stoomschip vanuit Antwerpen werd ik door mijn overste aangesteld als reispater voor een uitgestrekt gebied van tweehonderd dorpen in Kasai, bewoond door ... koppensnellers. Geen enkele andere stam waagde het hun gebied te betreden. De inlanders liepen nog naakt rond. Alleen de vrouwen hielden grote bladeren uit het oerwoud voor hun onderlichaam wanneer ik op bezoek kwam. Er was geen vervoermiddel tenzij een oude fiets. Er waren al missionarissen in de streek geweest en een van mijn voorgangers had zelfs een paard achtergelaten, dat er half wild rondliep. Ik heb het kunnen temmen en leerde van lieverlede paardrijden. Er was geen zadel, noch een tuig voorhanden, maar ik klom vanop een stoel op de rug van het paard en hield het dier in bedwang met een koord, dat ik om zijn nek had gebonden. Zo moest ik de dorpsbewoners niet langer met de fiets of te voet bezoeken. We hadden ook een houten kapel en we leefden in strohutten. Ik was echter altijd op reis en werd meestal door het stamhoofd in zijn hut uitgenodigd wanneer ik op bezoek kwam. Mijn paard had er veel beziens. Bij mijn aankomst werden telkens geschenken uitgewisseld. Ik bracht voor het stamhoofd zout mee, een lekkernij voor de inlandse bevolking en waarover ze zelf niet beschikte. In ruil kreeg ik dan een kruik palmwijn met bepaalde kruiden, die er een onaangename, zure smaak aan gaven. De inlanders leefden in die dorpen van wat ze in het oerwoud vonden en van de opbrengst van de jacht of de visvangst. In het

bos plukten de vrouwen wilde bananen en kleine wilde ananassen. De mannen van de koppensnellersstam liepen poedelnaakt rond met een riem om de lenden, waarin op hun rug twee lange en vlijmscherpe messen staken. Ik raakte bevriend met een dorpshef, dat er over kloeg dat de beste tijd voor zijn stam voorbij was. De blanken hadden inderdaad strenge straffen uitgevaardigd op het kannibalisme. Met als gevolg, zei hij, dat we onze vijanden niet meer durven opeten. En zo’n jonge dikkerd, die de grens van ons gebied overstak, was soms een zeer lekkere hap! De laatste die zij hadden opgegeten was een Duitser. Dat was gebeurd een paar maanden voor ik in hun dorp aankwam. Soms werd er nog wel eens een vijand van een andere stam de kop afgehakt, maar die werd niet meer opgepeuzeld uit schrik voor de straffen van de blanken. Mijn missiegebied lag in een van de wildrijkste streken van Kongo. Er waren antilopen en buffels in overvloed maar soms kwam ik ook een leeuw of een tijger tegen wanneer ik met mijn paard door het woud trok. In een dorp heb ik toen een oude woonwagen gevonden, die ik heb omgebouwd tot kapel en tegelijkertijd als woongelegenheden. Mijn paard wilde die wagen echter niet trekken en ik heb dan een achttal mannen moeten aanwerven om mijn woonwagen van het ene dorp naar het andere te brengen. Mijn trekkers, die ik betaalde met zout, hadden niet veel werk, want er liep altijd een massa jongeren achter de woonwagen, die me vrolijk voortdruwen. Bij het oversteken van de rivieren moesten soms hangbruggen worden gemaakt. En het gebeurde ook dat er een nijlpaard in de rivier stond en dan moest dat dier worden weggejaagd uit vrees dat het zou aanvallen. Omstreeks het einde van de jaren 30 zakten ook veel goudzoekers af naar de streek. Soms waren dat gevaarlijke avonturiers, voor wie een mensenleven niet veel waarde had. Ze waren ook weergaloze jagers, die het wild evenwel uitroeiden. Leopold II heeft toen een van zijn bastaardzonen naar Kasai gestuurd om de uitroeiing van het wild tegen te houden door drastische maatregelen te nemen tegen de stropers. Van lieverlede is er vervolgens meer welvaart gekomen. Zo verschenen er ook treinen. En werd de tamtam vervangen door de telegraaf. Er vlogen zelfs vliegtuigen boven ons hoofd. En er werden levensmiddelen uit Europa en Amerika aangevoerd, terwijl de inlandse kinderen naar de scholen van de missionarissen trokken. De meisjes leerden naaien, maar ook wassen, strijken en koken. De jongens

volgden de lessen van de lagere en de middelbare school, en er werd bijzonder veel aandacht besteed aan het landbouwonderwijs. De bewerkte plekjes met groenten voor het gezin maakten plaats voor vruchtbare akkers en ook de veeteelt nam een grote uitbreiding. Maar de grote welvaart is er later gekomen, door de uitvoer van koper, cobalt, diamant en vooral uranium. Ikzelf werd aangesteld als professor wijsbegeerte in het groot seminarie, maar ik zag al gauw in dat mijn zwarte leerlingen geenszins het inzicht hadden priester te worden. Zij wilden zich alleen voorbereiden om na twee jaar seminarie aan de universiteit rechten of geneeskunde te gaan studeren. Twee keer ben ik met verlof naar België gekomen en toen ik, na een jaar in Europa te hebben doorgebracht, terugkeerde naar Kongo, herkende ik telkens de streek niet meer, zo groot was de welvaart geworden. Op het einde van de jaren 50 eisten opgehitste Kongolese leiders de onafhankelijkheid van hun land. Er braken onlusten uit. En veel blanken sloegen in paniek op de vlucht. Uiteindelijk gaf België toe en werd in 1960 de onafhankelijke republiek uitgeroepen, met Kasavubu als staatshoofd. Zijn tegenstanders kwamen echter in opstand. En er kwam oorlog. Mobutu heeft de gemeederen enigszins tot bedaren gebracht, maar hij verwaarloosde de economische toestand. Alle stammen trokken naar de steden, waar werkloosheid heerste. Want geleidelijk aan trokken de buitenlandse in-

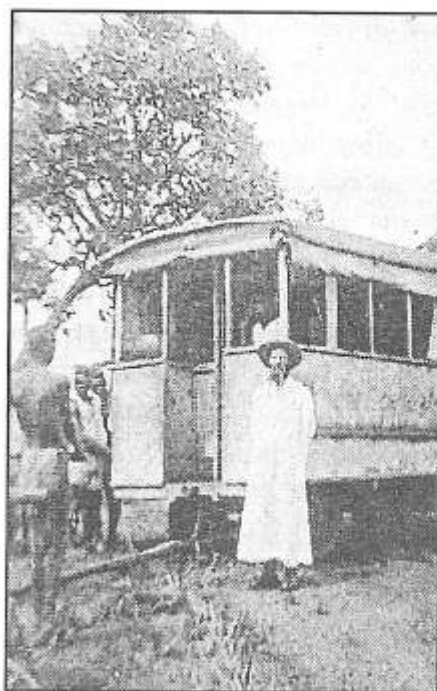
vesteerders zich terug. En nu, na Mobutu, is de toestand zo mogelijk nog erger geworden".

Gedachtenisprentje

De tekst op zijn gedachtenisprentje zegt het zo: "Laten wij oversteken naar de andere oever". Pater Karel wilde dat vers op de aankondiging van zijn dood. Hij wist dat het voor geen rustige vaart was, het werd storm en de golven sloegen in de boot. Ook de laatste jaren van Karel waren soms zwaar, met de operaties waar hij tegenop zag en soms was het alsof Jezus zoals indertijd te slapen lag, tot de leerlingen riepen "Wij vergaan". Toen ging hij staan en sprak tot het water en het werd volmaakt stil. Zo nu ook is Karel, volmaakt stil, toch spreekt zijn leven luid tot ons. Want er is zoveel waar hij heeft mogen en kunnen van genieten. "Mijn bloeiende jeugd op de heide", daar sprak hij van en van zijn familie. Maar hij verliet dat. En eigenlijk ook niet, hij had het allemaal zo goed gezien, hij had er de beelden van in zijn hart en nam ze mee naar Kongo tot bij de Basala Mpasu waar hij door de dorpen trok te paard, met het eendere verhaal van de liefde die nooit vergaat omdat God daar zo achter staat. "Het waren mijn gelukkigste jaren", schreef hij. Geluk duurt maar zijn tijd en Karel werd er weggehaald om filosofie te doceren. Maar daar kreeg hij zo'n hoofdpijn van dat hij

Pater Clé (L) en Pater Maes (R)

Pater Clé toont fier zijn woonwagen

na twee jaar de klas mocht verlaten. En weer reisde hij, stel je voor, met een woonwagen. En later werd hij overste, pastoor, een tijd. En dan weer godsdienstleraar van wel 1000 meisjes, "en ze zagen me allemaal graag", lachte hij. En dan kwamen de felle omwentelingen. Hij werd er uitgehaald met een helikopter door Nigeriaanse soldaten. Maar hij ging terug om de mensen ginds waarvan hij hield en die "Père Charles" zegden "moyo" en dan lachten zoals ze dat nu nog doen, even goed. Pater Karel bleef er tot 1973 en dan keerde hij terug, om hier nog veel dienst te bewijzen en te wandelen op de heide, die hij zo graag zag. Hij schreef het op in een schrift met "de gedichten die ik niet vergeten mag" dit vers van Jan Melis: "Wanneer ik dood ben geef mij dan de heide, daar waar het dennebos begint, als graf, ik kan niet gans van wat ik liefhad scheiden". Dat is nu af, Karel, en zo kunt ge bij ons blijven

Pater Karel Clé in 1999

Toen ik nog misdienaar was

door Jef Huysmans

Uittreksel uit een brief aan de voorzitter

"...We gaan dus verder met 'den Heilige' (en zijn beenderen) (1). Het ware misschien, zonder enige neiging tot agnosticisme, na te gaan waar de grote relikwie van den Heilige vandaan komt. Bij het feest van den Heilige werd de relikwie vereerd. Een gebeente (welk?) is gevat in een zilveren reliekhouders. Als dokter Jan Van Leuven (2) de authenticiteit van de relikwie niet kan achterhalen, kan misschien naar een DNA-onderzoek overgegaan worden met als vergelijkingspunt het DNA van enkele autochtone Heggebewoners. Zoals zoveel kinderen, voor en na mij, heb ik mijn eerste openbaar optreden gedaan als misdienaar. Sommige uitverkorenen brengen het tot eerste minister of tot president. Mijn concursus honorum (3) was eerder beperkt. Als kind moet men in de stille momenten van de mis op de trappen van 'den ouder' (4) zijn beperkingen reeds kunnen afpalen. Als misdienaar herinner ik me nog goed de

hectische vieringen van het octaaf van den Heilige. De avondvieringen waren indrukwekkend. De kerk bomvol. Het was meestal snikheer en de kerk was zompig zodat het vocht en de waterdamp van de muren droop. Na de dienst en het zingen van het lied van den Heilige werd de fameuze relikwie vereerd door het kussen van het ossarium (5) en het laten rinkelen van de offerschaal, gedragen door de dienstdoende misdienaar (een vertrouwenspositie dus en een grote eer). Pastoor Heymans kwam dan met zijn relikwie voor de dag en de erg opgewarmde gelovigen wierpen een bijdrage in de offerschaal. De pastoor had meestal meer interesse voor hetgeen in de schaal rinkelde zodat hij soms lukraak met zijn relikwie in het gezicht van de gelovige stompte. Den Heilige zal daar eigenlijk wel geen bezwaar tegen gehad hebben als geheiligde pater-econoom die niet alleen een vurig verdediger was van het Heilig Sacrament maar ook de geldbeurs verdedigde tegen die stoute watergeuzen. Deze hadden het niet zo begrepen

met alle gevolgen van dien. En weten dat den Heilige ooit kandideerde voor het jezuïetendom, een strijdersorde die erin gespecialiseerd is alle revolutionaire toestanden te overleven. Dit volgt uit de merknaam van de verschillende patersorden: O.F.M. Ordo fratrum minorum, ook genaamd "Olme feine Maniere"; S.J. societas Jesu, "sind Juden". Deze jaarlijks terugkerende hete dagen kwamen me voor en werden door mij, wegens de hitte, ervaren als de hondsdagen wat niet conform is met de werkelijkheid. Edoch, lees ik bij mijn zeer oude vriend van Dale (1893) (6): "Hondsda- gen: dat deel van het jaar, waar de hondster tege- lijk met de zon opstaat; volgens de Almanakken 19 juli tot 18 augustus. In de Engelsche van 3 juli tot 11 Aug. : de warmste tijd van het jaar." Of toch de perverse invloed van mijn jezuïetencollege- opvoeding toch gelijk te halen. Pater Verschueren S.J. neemt in zijn bijbel (7) bijna letterlijk de tekst

van de heer van Dale over, maar verwijst niet naar de Engelse almanak. Zijn betoog is derhalve niet bruikbaar in mijn redenering en wordt daarom wij- selijk verzwegen. Zoals de Lierenaar die altijd op tijd thuis komt na een uitbundige sortie verwijzend naar het uur van de Zimmertoren in het mooie door u wel gekende (8) Lier.

Voor het gemak van de lezer een paar toelichtingen bij de tekst:

1. Het gaat in deze tekst wel degelijk over de H. Nicolaüs Poppelius, martelaar van Gorcum. In Weelde, waarvan de auteur van de tekst afkomstig is, noemen ze hem steevast 'den heilige'. 2. Dr. Jan Van Leuven is een geboren Weeldenaar die als arts werkzaam was in het Sint-Jozefziekenhuis te Turnhout. 3. 'Concursus honorum' betekent zoveel als 'erelijst'. 4. 'Den outer': gewestelijk taalgebruik voor 'het altaar'. 5. 'Ossarium': gebeente. 6. Hier bedoelt de schrijver een zeer oude druk van het bekende woordenboek van van Dale, m.n. het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal. 7. Pater Verschueren was een jezuïet en stelde ook een Verklarend Woordenboek van het Nederlands samen. 8. De voorzitter heeft vele jaren in de buurt van Lier gewoond.

De dagboekjes van Maria Pijnenborg (2)

door Laurent Woestenburger

In onze vorige aflevering hebben wij reeds een paar teksten van Mieke Pijn (Maria Pijnenborg) uit Ravels gepubliceerd. Toen wezen wij erop dat zij al maar in verzen wilde schrijven. Onderstaande tekst groeide bij gedeelten ook weer spontaan naar haar typische vorm van verzen (met rijmpjes) toe. Overal lukte haar dat echter niet. Toch geven wij de tekst liefst weer in versregels. Dat leest zeker vlotter. Hier en daar voegen wij in voetnoten er een woordje uitleg aan toe.

Huwelijkswensen uit 1960

In den naam des Kwiebes en des Kwabbes, Henri Melles Kwats en Preutes Duif. In dien tijd kwam er een jong koppel bij mijnheer pastoor en vragen om te mogen trouwen. De zeereerwaarde heer heeft hen beide toen gewikt en gewogen en zwaar genoeg bevonden. Daarna heeft hij ze daar doorgezonden met de zalvende woorden, na hen uitgehoord te hebben wat ze van plan waren te doen. Gaat en vermenigvuldigt u, tel bij en trek af en deel den overschot door twee. En zoo is nu vandaag het eerste volbracht. Beide zijt u vergaderd

in den huwelijken staat.

Ik acht het mij ten plicht,

dat ik een paar woordjes tot u richt.

Wat zijn de geestelijke en wereldlijke plichten die men wil aanbieden aan de gefopte lieden?

De vrouw zal de man overal volgen waar hij gaat: in de café's en ook op de straat.

Zij moet zijne wensen voldoen met veel fatsoen.

Zij is zijne dienstmeid en ook zijne gezellin. Dat wil zeggen dat zij voor hem alles moet wegle- gen.

Als hij graag heeft dat zij hem een half uur lang kust moet zij daar direkt mee beginnen of ze doet haar plicht niet juist. Zij is zijne dienstmeid. Dat wil zeggen dat zij hem des zaterdags moet wassen en in de watten leggen. Zij moet ook zorgen voor goed eten, dat haar man geen rommel moet vre- ten. De vrouw blijft haren man getrouw. Dat zijn de plichten van de vrouw.

Nu de plichten van een man.

Die moet er ook al even aan.

Kijk welke plichten voor hem in de H. Schrift ge- schreven staan.

Daarover staat niets, niets en nog eens niets. Dus die mag zijn goesting doen. Maar, hoe komt het dat de plichten van de vrouw zo streng zijn?

Ik zal het u verkonden voor groot en klein.
 Moest men de vrouw haar goesting laten doen,
 zij sliep een heel kot in de voornoen.
 Het was al moden en pracht waar zij aan dacht.
 Alle weken een paar nieuw schoenen en een nieuwe
 hoed.
 Alle dagen een ander kleed of frak en de
 sentjeskas(1) was rap bankroet.
 Om de veertien dagen een nieuwe bloes.
 En de kas zou vol liggen met crêpe de Chine (2),
 Velour de pompendoes (3), ceintuurs (4) vriekons
 commesons (5), tete sjères (6), pisemas (7), plate-
 stukken (8), soir de Paris (9) enz. enz.
 En de eetkast zou de vergaderzaal en slaapkamer
 zijn voor rat en muis.
 Zorg er voor, meisje, dat het zo ver niet komt,
 want anders is het niet pluis.
 Maar daar zit nu ons meisje met hare jongen. Al-
 lebei hebben ze nu de huwelijksbon.
 Zij is een beste meid. Gij kunt dat weten, gij hebt
 ermee gevrijd. Zij heeft veel goede kwaliteiten,
 dat zal u nooit spijten. Koken kan ze, wassen en
 schuren, maar even goed babbelen in de bureu. Zij
 kan kuisen, plassen en vrijven, maar ook vandeeg
 grollen en kijven. Ze zal u wel dresser en u de
 reglementen leren. Wat ge moet doen en wat niet
 mag, gij leert wel bij, iedere dag.
 Maar, jongen, ge moet daarom nu nog niet schrik-
 ken en achterom gaan blikken.
 En zuchten links en rechts, ik die domme steven,
 waarom ben ik geen leube (10) gebleven?
 En gij, meisje, zorg voor goed eten in de pan.
 Daar houdt die jongen wel van.
 Als de melk eens aanbrandt in de kastrol,
 zeg dan tegen uwen knol, terwijl ge stillekes lacht,
 dat de melkboer vandaag geen melk heeft gebracht.
 Zitten er soms nog maaïen (11) in de patatten,
 speel dan tegen hem de platten.
 En zeg dan terwijl uw ogen in de kastrollen tolleren:
 "Dat hebt u van die Franse bollen".
 Houd uw ventje opgewekt en kloek
 met op tijd een schup tegen zijn broek.
 Laat hem met geen duiven spelen,
 want dan zult ge u dikwijls vervelen.
 Laat hem maar smoren en sikken.
 Dan moogt gij den chocolat wel slikken.
 Laat hem van tijd tot tijd eens op de lampette
 gaan,
 anders is het met hem rap gedaan..

Ik houd nu op, gij weet al veel. Van anderen krijgt
 ge ook wel uw deel.
 'k Zet allen truit nu op een stoksken, bemin
 elkander en heb geen zin meer voor een ander.
 Tot mijn besluit een wens die ik nog uit.
 Zoo wens ik aan u bei tegaar
 nog voor het verloop van 't 1961 jaar,
 tot uw grootste vreugde en verzet,
 nen dikken bleter (12) aan uw bed.
 Koop veel kinderen lief en fijn,
 ja wel een heel dozijn.
 Maar koop er vast niet meer dan 17
 of ge zult uwen peren nogal zien..
 'k Wens u nog al wat zalig is en goed,
 gezondheid, kracht en goede moed.
 Mocht gij in het huwelijksbootje varen
 ja wel honderd jaren.
 Nu wil ik nog wat anders zeggen
 en in mijn woord wat ernst nu leggen:
 jongen en meisje, gij zijt nu gesteld:
 'k Wens u nog veel geluk en heel veel geld.
 En vreugde lijk het past bij timmerman en
 Coomans.
 Vaar verre op de huwelijkszee
 en breng veel matroosjes mee.
 Hip, hip, hoera voor 't jonge paar. Hip, hip
 hoera!

- (1) Sentjeskas: de kassa, geldbeugel.
- (2) Crêpe de Chine: crêpe de Chine is een soort zijden weefsel.
- (3) Velour de pompendoes: hier bedoelt zij een soort fluweel.
- (4) Ceintuurs: ceintures: gordels, riemen.
- (5) Vriekons commesons: zij bedoelt hier 'combinaisons' ofte onderjurken.
- (6) Tete sjères: B.H.
- (7) Pisemas: pyjama's.
- (8) Platestukken: wasgoed dat niet gestreken moet worden (o.a. onderbroeken en onderhemdjes)
- (9) Soir de Paris: een parfum.
- (10) leube: Vermoedelijk bedoelt zij iemand die niet veel verstand heeft en niet dadelijk alles snapt
- (11) maaïen: dialect voor 'maden'.
- (12) bleter: van het dialectische woord 'blijten'. Is 'een schreier', een baby dus

Esbeek en de Pilotenlijn

door Ad van Rijswijk

Inleiding

Het verzet dankt zijn ontstaan in zekere zin aan de propaganda voor de V- Aktie. Dit V- teken, dat oorspronkelijk werd uitgevonden door Churchill, werd door de Duitsers overgenomen voor hun propaganda. Ze wilden de Nederlanders hiermee duidelijk maken dat de Duitsers op alle fronten wonnen. Het verzet in en rond Esbeek bestond in het begin vooral uit het grenswerk. Het wegbrengen van Joden en ontvluchte krijgsgevangenen. Later vooral geallieerde piloten. Zo naderden de dagen der Meistaking. Voor het welslagen der staking werd alle mogelijke moeite gedaan. Boeren werden verhinderd melk, graan enz. te leveren. Arbeiders werden aangespoord het werk neer te leggen. Resultaat was dat praktisch het gehele arbeidsproces kwam stil te liggen. Langzaam breidde het grenswerk zich uit.

Het bos werd en wordt nog steeds aangeduid als: "LANDGOED DE UTRECHT"

Langs de grens tussen Nederland en België hebben meerdere plaatsen dienst gedaan als overschrijdingspunt voor geallieerde piloten, die daarbij hulp ondervonden van lokale groepen. Tussen Hilvarenbeek en Lage Mierde lag aan de

Belgische grens bij Esbeek een bos van enige duizenden hectaren, dat eigendom was van de levensverzekeringsmaatschappij "De Utrecht". Aan de Belgische kant van de grens ging het landschap abrupt over in weiland en akkers. De grens werd verder gemarkeerd door een zandweg die er evenwijdig aan liep. Aan weerskanten van de grens lag de vijfhonderd meter strook die zich landinwaarts uitstreckte. Op de zandweg liepen douane-ambtenaren en Duitse grenswachten patrouille. De vluchteling kon aan Nederlandse kant ongezien naar de grens worden gebracht, zowel per fiets als te voet. Werde de grensstreek veilig bevonden, dan zetten de voortvluchtige en hun begeleiders het op een lopen. Aan de Belgische kant van de grens liep een zandweg naar het zeven kilometer verder gelegen Weelde. Daar was een halte van de bus- en tramverbinding Poppel-Turnhout. In Turnhout kon worden overgestapt op de tram naar Antwerpen. De marechaussees Karst Smit, David Jonkers, Kees Keurhorst, Huub Meeuwisse, Freek de Pagter en Albert Wisman waren betrokken bij de illegale grensoverschrijdingen. In Weelde vonden Karst en zijn collega's een café dat toebehoorde aan Maria Segers-Ooms. Daar werden aan de Nederlandse marechaussees ook inlichtingen verstrekt over patrouilles aan de Belgische zijde van de grens, die omzeild moesten worden. Dat was belangrijk, want de terugweg was aanmerkelijk

Karst Smit

Theo Vogels

Herberg "In den Bockenreijder"

gevaarlijker dan de heenreis, omdat het aan de Belgische kant niet mogelijk was de grens ongezien te naderen. Nadat hulpverlening aan vluchtelingen enige maanden op incidentele basis was geschied, kwam daar in mei 1942 verandering in. Karst Smit, Eugene van der Heijden en later de door de Duitsers gearresteerde Willem Schmidt vormden de kern van de Hilvarenbeekse verzetsgroep, die er in slaagde tientallen piloten, maar ook joodse Nederlanders, ontsnapte krijgsgevangenen en Engelandvaarders over de grens met België te brengen en hen te begeleiden naar Brussel, van waaruit zij verder geholpen werden. Als schuilplaats voor de piloten e.a. diende aanvankelijk een ondergrondse hut die door Wageningse studenten (o.a. Jan Oudenmans en Jan de Koning), op het landgoed 'De Utrecht' was gebouwd. Zij hadden n.l. geweigerd de loyaliteitsverklaring te tekenen en waren ondergedoken om zich aan de 'Arbeitsseinsatz' te onttrekken. Toen de winter in aantocht was, kregen de vluchtelingen een onderkomen bij Adrianus de Bruin in het kippenhok bij boerderij 'Den Bockenreijder'. Het oversteken van de grens was niet zonder gevaar, vooral niet toen de Duitsers lucht kregen van het belang van de Esbeekse schakel in de 'pilotenlijn'. Op de fiets ging het 's nachts via de Prins Hendriklaan richting grens. Voorop reden in het complot betrokken marechaussees die het terrein verkenden, dan volgden de vluchtelingen. De stoet werd afgesloten door burgerhulpers, als de bovengenoemde

Oudenmans en De Koning, die de fietsen weer terug brachten. Aan de andere kant van de grens werden de vluchtelingen opgewacht en naar Brussel begeleid. Willem Schmidt en Karst Smit waren de enigen die van het contactadres in Brussel op de hoogte waren. Dat de Duitsers rond Hilvarenbeek een netwerk van illegaliteit vermoedden, moge blijken uit het feit dat ze probeerden te infiltreren. Een infiltrant werd echter ontmaskerd en geliquideerd. Uit de papieren die op hem werden aangetroffen, bleek dat hij een Duitse Hauptmann was geweest. Toch kwam er half november 1943 een einde aan de pilotenhulp, toen Willem Schmidt in gezelschap van een Engelse piloot in Turnhout werd gearresteerd. Daardoor lukte het de Duitsers de gehele lijn Hilvarenbeek-Brussel op te rollen. Op 18 februari 1944 stonden Schmidt en de overige arrestanten terecht voor de Duitse krijgsraad te Brussel. De rechters kenden geen clementie. Ter dood veroordeeld werden Schmidt, de bewoners van het studentenhol Johan Oudenmans en Jan de Koning, die piloten geassisteerd hadden bij hun illegale grensoverschrijding, de chauffeur Theo Vogels, die voor vervoer van de piloten van Tilburg naar Esbeek had gezorgd, en de in Brussel woonachtige Nederlandse journalist Gedard Coster, die toevallig in aanwezigheid van Lotti Ambach had verkeerd ten tijde van hun arrestatie. De Belgische Jeanne Willems, die in Weelde voor verbinding tussen Hilvarenbeek en Brussel had gezorgd, kreeg tien jaar tuchthuisstraf opgelegd, van Geel vijf jaar tuchthuis, en het Brusselsese echtpaar Frisque-Ambach, dochter en schoon-

E-mail: www.rijswijk94@zonnet.nl

Schenkeningen aan ons museum en archief

Van ons lid Jef Van der Voort (zoon van onze medestichter Modest Van der Voort) uit Mol ontvingen we:

- een stel kadasterplannen
- twee stafkaarten
- een ontwerp van een buurtsteenweg
- een ex. van 'Weelde, Toen en Nu'
- een ex. van 'Poppel in Goede en Kwade Dagen'
- een ex. van 'De Drie van het Noorden'

Toegezegd voor schenking door dezelfde schenker:

- de werktafel van vader Modest Van der Voort
- een wandschildering van Modest Van der Voort
- de dagboeken van Modest Van der Voort
- een kader met daarin de pauselijke zegen voor grootvader Jozef Nicolaas Maria Van der Voort

Ons lid Ed. Van Gelder-Tuytelaers schonk ons:

- een in band ingebonden volledige jaargang van het Berichtenblad van het jaar 1972
- een in band ingebonden volledige jaargang van het Berichtenblad van het jaar 1973

Van ons lid Harrie Luijten kregen we:

- een ex. van 'Marcus Italicus, een zangspel in vier bedrijven, door Frans Van Rompaey, een privé-uitgave uit 1902
- een ex. van "Meester Van Langenhoven", een roman van Frans Van Rompaey, uitgegeven door Drukkerij Frans De Kinderen., geen datum.

Onderaan deze rubriek kunt u een woordje uitleg lezen over deze Frans Van Rompaey

Van de Oudstrijdersvereniging van Weelde mochten wij het vaandel 1940-1945 in ontvangst nemen.

De Vlaamse Landmaatschappij

schonk ons na afloop van de ruilverkavelingsactiviteiten een set van 84 luchtopnamen van onze drie dorpen.

De schrijfboekjes van Mieke Pijn

Vier schriften vol geschreven door Maria Pijnenborg (Mieke Pijn) uit Ravels: twee uit 1915, één uit 1917 en één zonder vermelding van het jaartal

Marie Verwimp (Poppel)

- Een prachtig dameshoedje met pereltjes

Diverse schenkingen

Het is niet steeds duidelijk wie bepaalde schenkingen doet. Daarom kunnen wij bij sommige stukken de herkomst niet vermelden. Hier volgen een reeks van dit soort giften. Het is duidelijk dat wij de schenkers ervan ook zeer dankbaar zijn.

- **Familie Kolen-Van der Voort:** vijf volledige jaargangen van 'De Zondagsvriend', elk ingebonden in een stevige band. Het betreft de jaargangen 1932, 1934, 1935, 1936 en 1937
- een kaasstel (schenker onbekend)
- een wandplaat in kader met handwerk (schenker onbekend)
- zoals steeds ontvingen we ook in deze periode weer heel wat oude en recente bidprentjes van overleden dorpsgenoten uit Ravels, Weelde en Poppel
- **Stan De Kinderen:** een handzetter'slat uit een loodzetterij
- **Stan De Kinderen:** drie brassières
- **Stan De Kinderen:** een witte opberghoes voor een nachtpajon, met kanten afwerking
- **Stan De Kinderen:** twee kinderhemdjes met kanten afwerking
- **Stan De Kinderen:** een affiche over de missie van 29 november tot 13 december, zonder vermelding van jaartal en parochie
- **Karel Van Eyndhoven:** de originele brief uit 1910 die ingemetseld zat in het kapelletje van de H. Familie, Koning Albertstraat te Weelde
- **Familie Dries:** een eremedaille van Koning Albert, n.a.v. het eeuwfeest 1830-1930, gevierd te Ravels op 20 en 21 juli 1930
- **Familie Dries:** een groot diploma "Ere-prijskamp op Quiévrain 1920" in kader, van de "Maatschappij De Overvliegers" uit Weelde, op naam van Constant Dries
- **Marinus Willems:** een beeldje van voor 1944, met O.L. Vrouw van Lourdes, op statief

- een prent met moto uit 1925 (schenker onbekend)
- **Familie Dries:** een busje foot powder
- **Familie Dries:** coupons uit 1921-1932
- **Familie Dries:** drie effecten van 100 gulden uit 1921
- twee grote wandfoto's met daarop Sint-Jan (1927) en het interieur van de noodkapel in de schuur van de familie Hofkens uit 1927 (schenker onbekend)

Pannenfabriek TTR:

Via Harry Heyns uit Ravels ontvingen wij een bundel documenten uit het archief van de vroegere pannenfabriek TTR

Jos Verhoeven:

een Mauser-geweer uit W.O.II. gevonden in de vijver van Wies Van Hees te Poppel

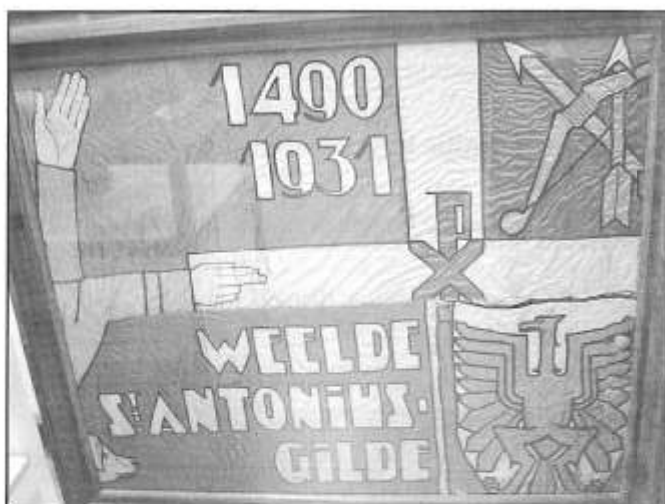
Verklarende nota over Frans Van Rompaey

Frans Van Rompaey was een Weeldenaar die als schrijver zeer productief was. We lezen over hem dat hij de volgende boeken schreef:

- 'Dokter Berghius', de Amerikaanse wonderdokter
- Op de villa "Buitenlust"
- 'De Goalkeeper van de Geel-Zwarten', een voetbalschets
- 'Een Gouden Droom', de Romeinse goudschat
- 'Het Nichtje uit Holland', een tijdsbeeld (Antwerpen in 1920)

En de volgende geschiedkundige verhalen:

- 'Frans Anneessens, de Volksheld en Martelaar'. Over de volksopstand te Brussel in de jaren 1717, 1718 en 1719, in vier delen
- 'Antwerpen in 1914', in twee delen

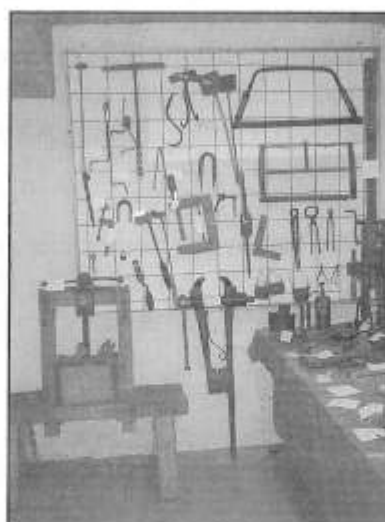

De vlag van de St.-Antoniusgilde (Weelde)

De Oudstrijdersvlag van Weelde

Enkele overzichtsfoto's van de collecties in het heemkundemuseum

Tijdschrift 'De Drie Goddelijke Deugden'
Afgiftekantoor: 2380 Ravels1
Redactie, samenstelling en lay-out:
Marc Vermeeren,
De Meerkens 10, 2382 Poppel

Verschijnt 3-maandelijks
Verantwoordelijke uitgever:
Laurent Woestenburg,
Beatrijs v. Nazarethln. 2, 2382 Poppel

